

OWNERSHIP OF POLISH GYMNASTIC SOCIETY "FALCON" IN THE PROVINCE OF RZESZOW ON TIME OF LIQUIDATION

Agnieszka MIRKIEWICZ

Faculty of Physical Education, University of Rzeszow, Rzeszow, Poland

Key words:

- financial legacy,
- post-war damage,
- stocktaking,
- financial burdens.

Abstract:

The article presents with diagnoses of posture and muscle imbalance in a group of 13 -17 years old tennis players from Košice region. Testing was conducted on a sample of 20 juniors. The experimental group consisted of 10 subjects that to their training included compensation. Pilates method in a duration of eight months. The control group also consisted of 10 subjects but did not included Pilates method to their training routine. The aim of compensatory exercises, were to prevention and elimination weakened muscles and correct posture in the tennis players. We use individual approach due to the specificity of bad posture, muscle imbalances in musculoskeletal system of the selected participants. For assessment of body posture, we used Jaroša, Lomička [1] method, respectively for muscle imbalance [7] method. Significant changes in posture and weakened and shortened muscles we found in experimental group.

Liquidation of Polish Gymnastic Society "Falcon" effectively carried out after World War II, also in the province of Rzeszow¹, allowed to determine which assets were at possession of each facility of the association. The delivery-acceptance evidencing protocols were showing status of movable and immovable property² as well as other documents pertaining to the liquidation and takeover of the falcons heritage. It was determined that many of the Falcon assets were partially or completely destroyed during the war.

On February 4, 1948, mjr Mieczysław Broszczak was appointed as a liquidator of falcon centers in the area under consideration³. As the result of his action he ordered people

¹ To develop this article all the information derived from the historical archives (documents were carefully analyzed) and museums (the Museum Archives Regional in Brzozów [farther: AMRB] Archives in Przemyśl [farther: APP] National Archives in Rzeszow [farther: APRz], Jarosław Museum Orsetti [farther: referred to MJKO] materials from Falcon Dynów (the period after World War II) held by Dr. Aneta Rejman [Department of Physical Education, University of Rzeszow]) [farther: the material on Falcon Dynów]. Out of the above, data from smaller province of Rzeszow. This was Baranów, Sandomierz, Biecz, Błażowa, Dukla, Rudnik, Sedziszów, Sokolów Małopolski, Tyczyn. The post-war situation in "the context of the eagle" requires further in-depth guide. In Kańczuga and, in the interwar rustic Falcons took their own initiative radical decision to completely cease operations.

² This article analyzes the state of affairs in the region Rzeszow nests during the liquidation, the deliberate omission "Falcon" Pent and Łańcut. It was, in this sense separately examined by the author and presented in a stand-alone publications: A. Mirkiewicz, *disposal Polish Gymnastic Society "Falcon" in Rzeszow after World War II (Liquidation of the Polish Gymnastic Association "Falcon" in Rzeszow after the Second World War)*, "Scientific Review of Physical Culture" Volume 3, 2013, Number 1, of that, *Real Gymnastic Society "Falcon" in Łańcut during the liquidation* (in press).

³ This thread has been moved or the other publications in this area of research: A. Mirkiewicz, *disposal Polish Gymnastic Society "Falcon" in the Rzeszow region after World War II* (farther: A. Mirkiewicz, *disposal PTG "S"*

who were district liquidators to precisely estimate falcons properties. We can accept that the first phase of liquidation proceedings lasted between February 4 to June 19, 1948. During his work Mr. M. Broszczak determined that the Falcon Organization should first hand over its buildings in districts kolbuszowski and przeworski to the common organization „Service to Poland” (PO „SP”) because they didn't have any places to conduct activities⁴. He was also postulating that the mentioned PO SP was appointed the trustee of those properties. Besides mentioned districts also brzozowski, jarosławski, krośnieński, łańcucki, mielecki, nizański, przemyski, sanocki and tarnobrzeczki were considered⁵.

Falcons from the province of Rzeszów, where sports halls were located, were in the orbit of interest of institutions dealing with issues of physical activity for inhabitants of the area. The main purpose was to provide appropriate places for people, where in practice, it could be developed. There was a letter pertaining to that from March 10, 1948, signed by J. Strzelecki - President of the Presidium⁶ - of the Provincial Council of Physical Education and Military (Presidium WRWFiPW) received at the hands of Governor of Rzeszów. It contained a request to grant favorable settlement of the case of allocation of the former buildings owned by Gymnastic Society "Falcon", which has a gym, for the District Council of Physical Education and Military (PRWFiPW)⁷. In the last decade of August 1948 in the province of Rzeszów there were 25 buildings owned by falconians (this refers to buildings in urban centers), and of these three buildings were acquired by municipalities in cities such as: Głogów, Rzeszów and Strzyżów⁸.

There were variety of differences between facilities owned by „Falcon” Gymnastic Society, this applied to numbers of rooms, architectural compositions, and hence they were of different value. In a collective dokument concerning the positions of falcons after the World War II, the building in Radomyśl Wielki was described as „damaged”, in turn the devastation of Kolbuszowa buildings were only estimated at 30%. Devastation resulting from the war

---

in the province of Rzeszów ...), which to be published in the Gazette published by the Publishing House of the University of Rzeszów Fri: "LIMES. Studies and Materials in the history of Central and Eastern Europe ", (eds.): W. Bonusiak, S. Nabywaniec, W. Zawitkowska. This publication concerning the holding of Polish Gymnastic Society "Falcon" in the province of Rzeszów in the post-war period invalidating activities should be regarded as the continuation of the large issues to be tackled cited above footnote. Both of these studies are considered by the author complementary.

Due to the accepted concept of the development of the subject of the previous article (A. Mirkiewicz, *disposal PTG "S" in the province of Rzeszów ...*) emerged in the post-war data on possessions liquidated "Falcon" in the area. This article (A. Mirkiewicz, *Ownership ...*), due to its nature definitely broadens and deepens the information, trying to ignore threads already indicated (amounts financial arrears in Gorlice and others, the number and nature of the Falcon premises, show cinema "San" in Nisko group Sokolnia Rzeszów region in which decorated cinema, specific data on the size of the parcel volumes, the ownership of the Brzozowie, taking into account the pitch and storied Sokolnia). Points of contact both articles are mentioned in each case the property.

⁴ APRz, *The Bureau of the Provincial Council in Rzeszów (PWRNRz)*, Ref. 9852, *Report of the Liquidator Regional preparatory activities liquidation TG "Falcon" for the period from 4.II. to 19 VI.1948 on*, b.6.

⁵There.

⁶ The letter also typified the signature of the Secretary E. Kowalski.

⁷ APRz, *PWRNRz*, Ref. 9852, *Letter from the Provincial Bureau of W. F. and P. W. the Governor of Rzeszów No. VI/53/48 obtain for allocating the buildings former "Falcon" area. Radom WF. and PW. The Citizen of the Governor in place of 10 March 1948*, b. 27. Abbreviation PRWFiPW later in this article also referenced to the singular.

⁸There, *Letter from R. Darczewski Chief of L. SPP.II/2/29/48. Tow. Gymnastics "Falcon" liquidation Confidential! The Ministry of Public Administration Political Department to the Director Ob. Mgr Z. Sznek in Warsaw, dated 23 August 1948*, b. 18.

operations were also discovered in Lesko, and that resulted in the whole 2nd floor of the building being found as unusable⁹.

In connection with that, in some cases there was a need to fix the damages. It should be noted that the falcons of Rzeszow usually had good inside conditions for implementation of cultural and educational programs, inter alia they were equipped in scenes and so they had the ability to present theater performances. Interestingly, there were places, which during liquidation period, possessed croplands and pastures. Falcon's properties were not only the Falcon centers, but also for example two-room wooden storey outbuilding, which existed in Kolbuszowa center¹⁰.

One of the falcon nests in Rzeszow province, the Gorlice center, at the time of liquidation possessed both movable and immovable property. In April of 1946 the Gorlice District Governor informed the Provincial Office that he had information about property of delegatized association¹¹. He mentioned "Falcon" center, and parcels, one codenamed 600, and the second (ground) with the number 176/12 (L. wh. 719 mg. cat. Gorlice)¹². The PRWFiPW in Gorlice showed interest in falcon's property, especially its gym, in a letter written to WRWFiPW in which they wrote: *This building, in particular large hall is tailored to the requirements of the regulation on the constriction of gym, and even is completely capable for performing exercises*¹³. It is worth mentioning that from February 10, 1945, the State Enterprise "Polish Film" (PP "Polish Film") have use the local Falcon facilities as a movie theater, which was connected to the fact that there were cinemas devices¹⁴. A more determined action was passed by PP "Polish Film" on April 5, 1949, when it formally requested official waiver from regional office in Rzeszow, for giving back the Gorlice Falcon property which was to be transferred into a movie theater¹⁵.

It should be noted, that reaching less than a year before there were some other interested parties in the Gorlice Falcon's estates. On May 15, 1948, there was a letter received at the Provincial Headquarters PO "SP" in Rzeszow sign by Sec. Michał Zakrzewski district commander of the OP "SP" in Gorlice containing information of the equipment in the old nest¹⁶. As a result of examination it was found that the Falcon properties in Gorlice, especially the state of the inside was so good that they did not qualify for remodeling but only small repairs. The roof needed more repairs. Outside survey showed existence of an old German barracks¹⁷. The fact was that at that time the center was completely corresponding to the demand of OP "SP"¹⁸. It should be added that M. Zakrzewski had ownership of items used by falcons to implement educational, entertainment, and sport programs, in the form of filming

---

⁹There, *Falcon property description in the province of Rzeszow and its current members*, Ms., pp. 9-10; There, *Table property TG "Falcon" in the province Rzeszow* (farther: *The list of property ...*), b. 15.

¹⁰There, *The list of property...*, b.15.

¹¹ This paper first describes the centers where falcon's heritage include both property and belongings, later addressed those in which there were only immovable property.

¹² APRz, PWRNRz, Ref. 9842, *Letter from the Mayor of the District Gorlitski L. SP/III/8/34/46. The Office of the Provincial Department of Social and Political in Rzeszow of 5.IV.1946*, b. 6.

¹³There, *Letter from the District of W. F. and P. W. in Gorlice L.dz. Case A-1/6/48 take over the building b Gimn. Society "Falcon". The Provincial Council WF and PW in Rzeszow on 19 January 1948*, b.19.

¹⁴ *Movie theater - the name used in the past in relation to the cinema.*

¹⁵ APRz, PWRNRz, Ref. 9842, *Letter State Enterprise Polish Film L.dz. F58/1/4145/49 to the Regional Office in Rzeszow on 5 April 1949*, b. 30.

¹⁶ It should be noted that fairly general, which resulted from this, as M. Zakrzewski explained that it was during the visit of the object, the former president of the local "Falcon".

¹⁷ In another document on this slot appeared define different barracks and wood shed.

¹⁸ APRz, PWRNRz, Ref. 9842, *Letter from the District General Organization "Service to Poland" Gorlice No. 663 /% 13.V.1948 the Subject Building T.G. Falcon to the Provincial. Commander Ob. Service to Poland*, M. Broszczak Rzeszow (farther: *Letter from the District ... 13.V.1948*), b.22.

equipment, completely on damage to pianos and gymnastic equipment. In the last section was recorded that gymnastics handrails required restoration and – as described- iron carousel (used for exercise on ropes and leader attached to it). Perhaps this refers to a piece of round metal that was exactly kind of like a carousel permanently attached to gym ceiling or to vertical rack. Ropes and ladders were attached vertically to the main part of this device¹⁹. The relevant document, which supplied that information was supplemented by two annexes, one in the form of mortgage statement (as previously noted no 719), and the second one in the form of a sketch²⁰.

The assets of liquidated Gorlice Falcon are exactly described in handover protocol dated Dec 14, 1949, and prepared in the presence of Władysław Haluch, Jan Kosiba, Piotrowski²¹ and the liquidator of that association Władysław Dunin Rzuchowski²². The constituent data showed that the immovable property, as stated earlier, was composed of Falcon center and after Falcon parcels with a total area of 27 a. During analyzed time period in the specific facility on the ground floor there was exercise room and inside there was a screen mounted on the wall. Also at the same level of the building located were: hall²³ and four other room including the caretaker room; first floor consisted of three rooms, and at the time of writing the acceptance protocol two of them were already occupied by the local library, and one most likely wasn't occupied²⁴. As previously indicated a gym in the Gorlice "falcon" was also adapted to the task of entertainment room, there were 246 chairs counted and other necessary equipment to organize the shows. The handover didn't ignore the previously mentioned screen, black Hoffman piano, prompter booth, curtains, orchestra spaces, and as noted in the document the raised theater stage. The protocol also contains information that the room used for practice by Gorlice Falcons was probably lighted by chandelier and fourteen lamps installed on the ceiling. Evidencing overall illumination of the building, in its other parts counted three ceiling lamps with shades (named as library lights), one rope light, six light chandelier and four wall lamps²⁵. In a passage dedicated to library equipment there was one wall bracket mentioned with top lighted polished mirror. Greater number of objects (20) described as movable property was evidenced in a projection room of that theater. In the prepared registry there were mentioned two pieces of professional filming equipment, three switchboards, and radio, speaker, amplifier, gramophone Paillard, fan, bike Bergmann with dynamo, and small table. In the described room also was listed: small cabinet, bench, fire extinguisher, table, chair, and a small packet with undetermined contents²⁶. During examination it was clarified which sports equipment was in possession of Gorlice Falcons. Interestingly, M. Zakrzewski, as mentioned, has other data on the gymnastic equipment than those listed below. There were also gymnastic handrails with metal base, two

---

¹⁹ G. Bielec, *Gear and exercise equipment in the Gymnastic Society "Falcon" to 1914*, [in:] B. Woltmann (ed.): *The recent history of physical education in Poland, the scientific work of historians summer school physical culture*, Vol. V, Gorzów Wielkopolski 2002, p.45.

²⁰ APRz, PWRNRz, Ref. 9842, *Letter from the District ... 13.V.1948*, b. 22.

²¹ In the analyzed protocol document is not given his name.

²² APRz, PWRNRz, Ref. 9842, *Handover protocol written in Gorlice on 14 December 1949 at the premises of the Municipal Council in Gorlice on the transfer of ownership and possession of the assets of the dissolved Decision of the Regional Office in Rzeszow, Faculty of Social and Political of the date of Rzeszow, on 26 August 1947 L SPS .. II/2/19/46 Gymnastic Society "Falcon" in Gorlice for the Municipality of Gorlice for cultural and educational and physical education (farther: Handover Protocol ... December 14, 1949)*, b. 33.

²³ Lobby - proved a big porch, usually with a cloakroom, adjacent to the most important entrances to the building.

²⁴ APRz, PWRNRz, Ref. 9842, *Handover Protocol ... December 14, 1949*, b. 33.

²⁵ There, b. 33- 34.

²⁶ There, b. 34.

metal crossbars (with transverse ladder installed)²⁷, table, two folding ladders and two that have been described as long²⁸. Especially for theatrical shows the center had camera equipped with electric transformer and switchgear. Among surviving furniture they counted nine tables (three long, three round, two rectangular, and metal one, which was standing in the lobby next to cabinet with money)²⁹, four benches, six cabinets, three coat stands, two fire extinguishers, desk, buffet-style tables³⁰. At the time of writing of delivery and acceptance protocol all movable equipment was leased by local library and PP "Polish Film". When transferring belongings there was a clause added that all cinema equipment and the facilities were to be leased to the main interested party which was PP "Polish Film"³¹.

Also the heritage of Sanok's Falcon included movable and immovable property, and the first mentioned included all sports equipment³². On Nov 23, 1949 in Sanok they established what was included in Falcon's property, while stating that local Falcon Organization was debt free itself, and had also no debtors. During the war the building was severely devastated, so you can conclude that after the war was over the building was renovated, since at the inspection day its condition was deemed as good, and it was accepted for use, with painted inside. There was also two lots within what used to be Falcon's property – one intended for construction and registered under no 451, where the mail Falcon building was built, and second intended as farmland³³. On the ground floor inventory showed the following areas: a meeting room, buffer, the cashier room, locker room, gym with stage, a room in which games were held, four rooms which didn't have any specified use, and three corridors. First floor wasn't extensive and there was only one room, as was the case of basements, where was only one room in which the guard or caretaker Władysław Ziąbrowski was living. Within the area there was also wooden shack with sheet metal roof³⁴. The document didn't state the existence of Falcon's field, which was mentioned before in correspondence between Sanok district governor Andrzej Szczudlik and the Provincial Department's Social and Political Branch (UWWS-P) in Rzeszow, dated Mar. 8, 1948³⁵. As or the post war era Sanok had large supplies of gymnastic equipment. All equipment was evidenced in protocol and was as follows: four jumping goats (including two large fitted with handles and two small ones without), spring board, usable coir mattress³⁶, two racks (for balance beam), four ladders used for building pyramids (gymnastic), two low exercise benches, damaged table with padding, used previously for a system of gymnastic pyramids, one incomplete trapezoid (without ropes), two pair of balance rings, iron railings (without specific number)³⁷ (incomplete iron bar with missing bolts), and four smaller iron bars. There

---

²⁷ Traverse - a device for mounting gymnastic equipment.

²⁸ APRz, PWRNRz, Ref. 9842, *Handover Protocol ... December 14, 1949*, b.33-34.

²⁹ It preserves the original determination of their shapes.

³⁰ APRz, PWRNRz, Ref.9842, *Handover Protocol ... December 14, 1949*, b.34..

³¹ There, *Letter from Dr. Lawyer. Władysław Dunin Rzuchowski Gorlice, 3 May 11 The Regional Office in Rzeszow, Faculty of Social and Polit. to L.. SPS.1/5/13/49 of 4 January 1950*, b. 36.

³² Article by A. Mirkiewicz, *Disposal PTG "S" in the province of Rzeszow ...* signaled the existence of survivors motion falcon in Sanok. In addition, it was appropriate to mention it and provide basic information on Falcon's (location Street. Mickiewicz 13), the internal disintegration, fencing the property and special places to exercise outside.

³³ APRz, PWRNRz, Ref. 9857, *Written protocol of 23 November 1949 in Sanok in the building of the former Society "Falcon" in Sanok Street. Mickiewicz 13 (farther: Protocol... from 23 November 1949)*, b. 3.

³⁴ There, b.3-4

³⁵ There, *Letter from the Mayor of the District Sanok L: Sp 6/5/48- Tow. Gimn. "Falcon" liquidation. The Office of the Provincial Department of Social and Political in Rzeszow on 8 March 1948*, b. 14.

³⁶ The mattress was filled with this type sip coconut. These mattresses have been known to "Falcon" even before the First World War.

³⁷ Rek - horizontal bar used in gymnastics suspended by ropes or embedded ends of the poles.

was also balancing mat, known to Falcon gymnasts as the mobile mat³⁸. It was suspended one and a half meters above the ground and was used to shape the sense of balance among athletes. In that sport equipment were also included weights (only one pair), mentioned was iron ball weighing 7 kg, used in gymnastic systems (women and men) – in both cases in the same amount of nine pairs. In that document there was also evidence of fencing masks (eight pieces), not suitable for practical use³⁹.

At that time the furnishings of Sanok's Falcon center could be described as quite crude, partially destroyed, partially suitable for use. The conditions to watch any performances were very uncomfortable, as remaining one hundred pieces of chairs were damaged, and on top of that there were only uncomfortable benches that could be used to sit. In that mentioned room the main chandelier had no bulbs, there were no curtains and drapes, only mentioned were five pieces of gold plated, wooden curtain rods. In addition the look of old, unchanged curtain didn't have a positive aesthetic impression. There were two fire extinguishers counted on the stage, on which you could climb using side stairs⁴⁰. To paint the full picture it should be noted that there were two furnaces for heating, one made of iron and decorated, and large sized white one made out of tiles. Thirty seven well-worn items of movable property (in the form of 5 tables, 29 chairs, a gas heater or stove and two curtain rods) were inventoried in the room, which was previously used for Falcon's meetings. The protocol description of locker room it didn't omit that there was five racks for hanging clothes, including four in good condition, (wall mounted and free standing) and one completely destroyed, and near the cashier there was a table and an old chair⁴¹. There were items in good condition evidenced in the cafeteria. Among them were: two cabinets (smaller and larger), three tables (larger two meter and smaller with the size of one meter), and a mirror. As for the room in which games were held there was evidence of only two tables, two meter long, and there was no any additional equipment⁴². Shown were also white backdrops used in theatrical productions, a total of 11 pieces, and destroyed musical instrument – piano. It should be noted that inside of the building there was a room (above which there was stage) with several destroyed objects, and it wasn't omitted in the protocol that there was sofa, wardrobes, and two tables⁴³. On top of that there was one more issue related to the local nest – financial, pertaining to a positive balance of 252zł (cash) remaining in the account of Municipal Savings Bank⁴⁴.

Similar situation, i.e. to demonstrate the belongings remaining in a group of movable property, in addition to existing real estate was found in Krosno. In consideration of this case it's good to note that the transfer protocol of ownership of the Falcon property from May 10, 1948 helped to confirm change of destination of said gym, as evidenced by the fact that PP "Polish Film" received rights to show movies there⁴⁵. On Dec 2, 1948 it was written pertaining to Falcon building: *The main hall in which movies are shown, and which is only official hall in city center is in very bad state/ wasn't renewed since the war- dirty walls, falling off plaster on the ceiling/ and it should be added that at that hall there are*

---

³⁸ G. Bielec, *Utensils and equipment ...*, p.45.

³⁹ APRz, PWRNRz, Ref. 9857, *Protocol... from 23 November 1949*, b. 4.

⁴⁰ There.

⁴¹ There.

⁴² There.

⁴³ There.

⁴⁴ There, b. 5.

⁴⁵ APRz, PWRNRz, Ref. 9844, *The Protocol on movable and immovable property Tow. Gymnastics "Falcon" in Krosno, on 10 May 1948. In connection with the transfer of ownership of the said property of the Society*, b. 32.

celebrations being held⁴⁶. Two years later, on Dec 12, 1950 there was a document written in the form of delivery and acceptance protocol, which gave the right to use some of the rooms there for District PO "SP" in Krosno⁴⁷. Another protocol about Falcon property liquidation in Krosno was completed with annexes, including annex 1, which showed the condition of that property given to use for District Board of Theaters, a state owned company in Rzeszow. According to findings of the Krosno Falcon district the building was on the grounds of 1st category (511 obj. lwh 641 ks. Wiecz. of Krosno area Court)⁴⁸. Following the annex 2 received title: list of movable and internal devices that are under ownership of Gymnastic Society Falcon in Krosno. It was found that on the ground floor of the front side were seven rooms (including kitchen), all with hardwood floors, except the kitchen area, where the floor was covered with plank boards.

Description of that building didn't omit the entrance to the staircase, three basement rooms, and corridor that separated the basement from the front room⁴⁹. The second section of annex 1 stated: *building [...] with the exception of five toilets on the ground floor and the first toilet on the second floor, is occupied by district headquarters "Service to Poland" in Krosno*⁵⁰. The first floor was primarily designed to develop activities in cultural and educational fields. At the time of making this protocol there were facilities in Falcons building used to carry tasks of theater, waiting room, smoking room, toilets for men and woman. There was a complex of three apartments and the storage room for devices and gardening tools. On the second floor there were three rooms (there was a secretary room organized for the needs of theater, lounge, toilet) and a balcony⁵¹.

Separate issue were movables which were listed in a count of 12, and in vast majority were used by District Board of Theaters in Rzeszow. Characteristically the list of movable property didn't include sports equipment, and it should be said that the Falcon organization in Krosno didn't have any at that time. In the audience there was 309 seats, all of them being the classic cinema seats, movable in dark color. Given the movables analyzed it should be explicitly stated that the individual rooms were modestly furnished, which was confirmed quantitatively. Throughout the building they accounted for five office tables, four office chairs, three linen aprons, stage lightning in the form of two lamps, two small tables, two gas stoves made out of iron. The remaining part of movable equipment was accounted as single items, such as wardrobe, and stage décor. A 48 m² of cloth curtains also survived⁵².

At the final stage of liquidation ownership status was approved by Szymon Cysarz and Marian Szafranski from the giving site and Henryk Jakubowski and Dominik Jankowski from the receiving site⁵³. It can be assumed that the object was in relatively good condition, because nothing can be found in the documentation produced by the committee that would

---

⁴⁶ There, *Letter from the district office in Krosno. L. Sp./23/23/48 report on the former estate of the economy Twie "" Falcon "to the Office of the Provincial Department of Spole. Dreamstime. in Rzeszow dated December 2, 1948, b. 46.*

⁴⁷ There, *Letter Bureau M.R.N. Krosno L. plot GKV2/2/51/52 The Bureau of District Council of the Faculty of Social Rzeszow. Adm. The LSPSI/5/19/49 of 15.VII.1952, b. 59.*

⁴⁸ There, *Annex No. 1 to the acceptance protocol of 21.VIII.1951 r, (Impairment). Specification and description of the immovable property of former Gymnastic Society "Falcon" in Krosno given in the management and operation of the Regional Board for Kin - a state enterprise in Rzeszow (farther: Appendix 1... from 21.VIII.1951), b. 63.*

⁴⁹ There, *Annex No. 2 to the acceptance protocol dated. 21.VIII.51 (Impairment) The list of movable and internal devices are personal and b Gymnastic Society "Falcon" in Krosno (farther: Appendix. 2 ... from 21.VIII.1951 yr), b. 62.*

⁵⁰ There, *Appendix. 1 ... from 21.VIII.1951, b. 63.*

⁵¹ There.

⁵² APRz, PWRNRz, Ref. 9844, *Appendix. 2 ... from 21.VIII.1951yr) , b. 62.*

⁵³ There.

suggest any devastation. The mere fact of existence of hardwood flooring would suggest decent grade of things.

Similar as earlier, in the moment of next liquidation activities, the rescued personal and motionless property was stated in Mielec. On 14 August 1946 The Temporary Liquidation Office possessed falcon's property, recognizing it as abandoned, and "Falcon" took it over later, entering a role of a hirer⁵⁴. It was a fact, taking into consideration the state on 23 February 1948, that building of the "Falcon" Mielec along with the garden was provided with the temporary supervision of the local Municipal management Board. The personal property included belongings among others in the form of 352 cinema chairs, 56 spherical lamps, two power distribution boards and three big iron stoves⁵⁵.

A few days later, on 28 February 1948, Mielec town council (MRN) decided about taking steps aiming at handing over falcon's possessions for the Community of the city of Mielec. Among others broad correspondence of the Municipal in Mielec from 3 March 1948 confirmed the fact of existing of the real estate and the mobility in this period, directed to UWWS-P in Rzeszow⁵⁶. It is worth mentioning, that the Falcon's seat was based on a soil-grown parcel of the I category⁵⁷.

Considering the state from 9 April 1948 belongs to state that in the drawn up then protocol, was confirmed information about the "Falcon's" possession of single-storey brick with the scarce equipment, practically inside of the property. The floor at that time was ready for use in the fourth part, the rest part required finishing works. Repair of the roofing was essential, and ¼ of the building qualified to big repairs. It is necessary to add, that falcon's in the moment of drawing this protocol up leased the stadium located by the Warsaw street⁵⁸.

In case of eliminated falcon's nests they were also establishing whether the debt had existed, and if necessary how high was it. This way it was also in Mielec, where on 10 April 1949 gathered an 8-person committee, among others in the destination of determining financial arrears of the nest, of listing its possible debtors, because of getting the falcon's movable and immovable property back. Representatives of the falcon's environment formed the commission, in persons of two former members of the "Falcon" Mielec: Marian Perzyński, Franciszek Kazana, as well as among others representatives of the local government. The contemporary real property constituted Falcon's seat, the square and the garden⁵⁹. The arrangements concerning the personal property led for harmonious stating of the lack of any documentation what confirmed former members of the nest present during these procedures (the chairman and the secretary). Drafted on 10 April 1949 protocol included the list of falcon's movable goods. 353 bentwood chairs were replaced⁶⁰, two benches, two billiard tables, as well as objects being used for cultural-educational implementations of

---

⁵⁴There, Ref. 9846, *Letter of the district administrator of Mielec District L. Co. / 6 / 1 / 48 b. Gymnastic Soc. "Falcon" - liquidation - to the province office Socio-Political Department in Rzeszow from the 23.II.1948*, b. 25.

⁵⁵There.

⁵⁶There, *Letter of the Municipal management Board in L.dz. 461 Mielec / 48. Matter: Gim. Soc. "Falcon" in Mielec. To the province office Social-Political Department in Rzeszow by the district office, Social-political paper in Mielec from 3 March 1948 (farther: Letter of the Municipal management Board from 3 March 1948)*, b.24.

⁵⁷There.

⁵⁸APRZ, PWRNRz, Ref. 9846, *Protocol drawn up on 9 April 1948 in the office of the Municipal management Board in Mielec on the takeover by W.F. and the Pw of the "Falcon's" building in Mielec as a result of ordering of the National Defence minister of the W.F. and PW Office No. 2328 Og. Org. from 27 February 1948* -, b. 28.

⁵⁹There, *Protocol drawn up on 10 April 1949 of the Gymnastic Company because of taking over the wealth of eliminated "Falcon" Society in Mielec and it is according to the letter of Provincial Office in Rzeszow of the 25.3.1949 L.5 PS I / 5 / 23 / 49 (farther: Protocol... from 10 April 1949)*, b.41.

⁶⁰Towards earlier registers they counted one chair more.

projects in the form of screen, side flats (8 pieces), loudspeaker stand, two stands to floodlights, linen ceiling portal, broken up room side flats, bottom lighting in the form of one lamp. Moreover there were confirmed priorer protocol arrangements saying that the big room could be lighted with 52 white lamps in the shape of bullets, but a corridor with identical six. They didn't disregard, keeping a record of the property of the building, three door curtain rods and three iron stoves, with taking into account one coke⁶¹. On 13 April 1949 on company PP paper "Polish Film " in Cracow the Circuit management Board of Cinemas and the Use of Films made an appeal and the request for the return of Falcon's building for they exclusive use, underlining simultaneously, using the conventional expression applied universally by PP "Polish Film" in this period, that this building has predominant character of light cinema-theatre. Its addressee was UWWS-P in Rzeszow⁶². Drawing up the protocol concerning returning back by the MRN Presidium in Mielec, a part of former Falcon's building and of equipping the Circuit Management of distributing Films in Cracow for using took place on 12 August 1950⁶³.

Considering the situation of the "Falcon" in Tarnobrzeg one should state, that in the document from 21 February 1948 concerning its liquidation, signed by the contemporary district administrator Walerian Bednarz, they said, that motionless possessions of this company had constituted an object with a spacious gymnasium and seven smaller rooms and ground⁶⁴.

Very detailed protocol listing and describing the non-current asset of the former Tarnobrzeg nest, made a six-person committee, being guided by priorer directives of Mr. M. Broszczak. The building was priced on 5 445 700 PLN⁶⁵. The falcon's house had a basement with four rooms differing in sizes, 2.20 m high⁶⁶. Additionally they built the real estate, how they marked earlier, parcels: soil-grown with designation 12 / 8 and building marked with number 469 (the communes registered with the soil-grown book l.wh Tarnobrzeg. 625), and brick Falcon's building was supplied with entrances from all four sides. They also mentioned the garden, not-enclosed from the southern and west side.

First in the list, in the part devoted to the internal schedule, they exchanged: a screening room, office, stage, on which the film screen was installed, two waiting rooms (one of them as the smoking room), they also spoke about two dressing rooms, two separate toilets male and female and of vestibule with two cash registers. The arrangements concerning the attic brought data about one premises, in relation to basements a room acting as lukewarm cuisine and a real cooking, which used the caretaker, were written down⁶⁷. It is hard however to situate the one last, because quite inaccurate description of the location. The balcony was a

---

⁶¹ APRz, PWRNRz, ref. 9846, *Protocol... from 10 April 1949*, b. 41.

⁶² There, *Letter of a state enterprise "Polish Film" of Circuit management Board of Cinemas and the Use of Films in Cracow 5312 / 1647 / B/O to the province office Socio-Political Department in Rzeszow from 13 April 1949*, b.42.

⁶³ There, *Protocol drawn up on 12 August 1950 in the Office of the Presidium of the town council in Mielec on formal handing over by the presidium of the part of objects of the former Gim. Society Falcon - needed for the circuit Management of distributing Films in Cracow*, b. 46.

⁶⁴ There, Ref. 9855, *Letter of the district administrator of Tarnobrzeg District Co.: L. 6 / 6 / 48 Soc. Gimn.Soc. "Falcon" liquidation.-To the province office /: Sociopolitical Department: / in Rzeszow from 21 February 1948 -*, b.24.

⁶⁵ There, *Protocol drawn up in Tarnobrzeg on 8 April 1948 on the description and inventorying the wealth. Of Gymnastic Society "Falcon" in the city Tarnobrzeg (farther: Protocol... from 8 April 1948)*, b.26; there, *Estimating and the specification of the real estate by the Falcon's street in Tarnobrzeg of the property of the Gymnastic Company "Falcon" according to prices from 1939*, b. 27.

⁶⁶ There, *The specification and estimating the former Gymnastic Society "Falcon" by the Falcon's Street of No. 7 in Tarnobrzeg (farther: The specification ...)*, b. 8.

⁶⁷ APRz, PWRNRz, Ref. 9855, *Protocol... from 8 April 1948*, b.26.

place of employment of the operator, here was located his cabin and here they found the cinema device supplied with the projector and the record player. On the balcony was installed also a power distribution board, a six-person bench, and chairs which were attached permanently. The separate fragment of the protocol was devoted to the equipment being found on the stage and the room, called in this part of the document as main. The stage had complete side flats made from linen, and then two pairs of lamps differing in sizes formed for lighting. The description of this place was supplemented also listing the radio loudspeaker which connected with the cabin of the operator. The recalled main room could be warmed what were supposed to provide three stoves, however on the auditorium were placed classical cinema chairs in twelve rows, apart from that 87 chairs were listed directly under the level of the balcony⁶⁸. By the way of stocktaking was decided, that windows in this room were destroyed, additionally in the created register the two ventilators and lamps in the shape of bullets weren't omitted. Also waiting rooms placed in Falcon's building potentially could be warmed, an a tile stove was in each of them⁶⁹. Falcon's provided also warming in dressing rooms (the shared wall had a stove built in, heating these two premises at the same time). We have to mention, that only trivial damages was recorded, e.g. in the form of the lack of panes (3) in one of them. The Falcon's building both inside, and outside qualified to the repair. In the first repairs required the floor, but rooms needed plastering, in second were recommended repairs to a roof⁷⁰.

The archive reliable information led to interesting arrangements. The Rzeszow province office was notified by the Regional head of the Liquidation Office (RUL) in Tarnobrzeg of St. Góra (Góra referred in this way to the writing of the Department of the Political Ministry of the civil service dated on 23 November 1948 associated with the liquidation of falcon's associations), of possessions about the fact that it wasn't then inventoried in RUL of none property of "Falcon" Tarnobrzeg⁷¹. It failed to meet reality and one should know that not-inserting possession into the list didn't mean that it hadn't been in reality.

In the building of the Tarnobrzeg Gymnastic Society "Falcon" (state on 5 April 1949) a scene, on which was installed screen, there was also equipped little projection room, it is possible to state that conditions were right to organize the light nickelodeon there⁷². It is worth emphasizing that drafted on 19 January 1950 protocol concerning the assets of this specific falcon's centre among others, that it wasn't indebted⁷³. Priorer instructions given to the liquidator instructed to transfer falcon's possessions for the purposes of in fact earlier indisputable carried out because of that, that is cultural-educational and associated with developing the physical education.

In the case of the Tarnobrzeg Falcon's building was already recalled damage to the roof, but also gutters and the elevation, which how, it seems, however they weren't very serious, since they were stated on the 15%. In its interior there were oaken parquets⁷⁴. A burnt roof tile covered the gable roof of the object, and timbers were used for ceilings. Source materials are providing a data concerning dimensions of a gymnasium and annexes. The one first measured 28.20 x 11.50 x mx 9 mm however the part of a building built on to it measured 15.00 m, x

---

⁶⁸ There.

⁶⁹ There.

⁷⁰ There, b. 26 a.

⁷¹ There, Ref. 9852, *Letter of the Head of Regional Liquidation Office in Tarnobrzeg of St. Góra L.dz. 1108 / 49 regarding Gymnastic Society "Falcon" - liquidation to Provincial Office in Rzeszow from 12 March 1949, b 49.*

⁷² There, Ref. 9855, *Letter of a state enterprise Polish Film F58 / 1 / 4145 / 49 to Provincial Office in Rzeszow from 5 April 1949, b. 17.*

⁷³ There, *Protocol drawn up in Tarnobrzeg, on 19 January 1950, b. 6 a.*

⁷⁴ There, b. 7; there, *Technical description...*, b. 8.

10.50 x m 4.50m. In the technical analysis of Falcon's building, apart from the aforementioned part built on, the expert captured in the second point other building with dimensions 21.00m x 5.00 x m 4.50 m⁷⁵.

Next considering Jarosław, it is worthwhile going back to the first days of the II World War. Accessing Germans to this centre in September 1939 and occupying by them Falcon's building led parts of falcon's documentation among others to loss. What essential, falcons managed to rescue the flag from own chattels and partly the library. Starting up the cinema which later was transferred to a different building was an effect of the presence of invader⁷⁶, leading in the end to irretrievable loss from falcon's belongings of armchairs and the specialist cinema equipment⁷⁷. After the war and return to Jarosław, Zdzisław Grabowski, well-known falcon's activist, aspired for activating the local falcon's circle. In the correspondence dated 28 April 1947, which addressee was the leadership of the highest authority in the organizational structure of Falcons, which was a Connection of Gymnastic Societies "Falcon", it announced multiple problems of Jarosław falcon's. Against their expectations they could not begin normal functioning based on prewar traditions and standardized with articles of association. From their assets they lost the sports court, and the falcon's building wasn't at their disposal⁷⁸. A cinema "Gdynia" was set up in there, and also a Jarosław sports club used it. Attempts to take over the object back for Jarosław falcon's was already taken from the half of 1945. Therefore on 5 September 1945 they recommended to falcons to submit an application in this matter to Castle Court in Jarosław, as competent to determine whether left or lowered possessions can be returned for the rightful owner⁷⁹. Helpful in specifying the Jarosław nest and determining the actual state of affairs, in which was local sokolnia, there was a letter dated 5 May 1947 signed accurately to the existing situation: *Zdzisław Grabowski non-existent today chairman of Falcon*⁸⁰. As it resulted from this correspondence, to the first days of May 1947 the "Falcon" in Jarosław didn't still obtain a consent to the post-war activation, and considering the tangle of not-supporting circumstances Z. Grabowski already considered the real opportunity of liquidating the society with which he was bound. This way he wrote to Władysław Waller, valued falcon's activist from Rzeszow: *we are helpless and we are standing under control of the Polish secret police under Communism with the threat, that in case of starting of any [an authentic spelling was given - A. M.] activity we will be pulled to strict!! liabilities!*, and hereinafter he added: *building of the Falcon occupied by the state-owned cinema enterprise "Gdynia" is horribly scruffy because nobody is interested in it, they are caring only for the room, but the fact of destroyed roof and that water is pouring into the toilet⁸¹ of the first floors and water, through destroyed water main pipes, is flooding basements, it concerns nobody*⁸². In case the dissolution of Jarosław's Falcons, Z. Grabowski declared initiating efforts aiming at taking over the object of the company for the community or the municipal executive board. According to him it would give the guarantee of conducting necessary repairs and saved the real estate⁸³. However it is known, that falcon's from Jarosław

⁷⁵ There, *Technical description...*, b. 8.

⁷⁶ In the document was spoken about the House of the Soldier which was blasted..

⁷⁷ MJKO, *Records of the city of Jarosław* (farther: *AmJ*), Ref. 432, *Letter of Zdzisław Grabowski of day 24. XI.47* (farther: *Letter of Z. Grabowski ... from 24. XI.47 yr*), without the pagination.

⁷⁸ There, *Letter of Zdzisław Grabowski Mickiewicz's square L: 17. K.K.O. to P.T. Chairmanships of the Association of Gymnastic Societies Falcon: from the 28.IV.1947*, without the pagination.

⁷⁹ There, *Letter of Z. Grabowski... from 24.XI.47 yr*, without the pagination.

⁸⁰ There, *Copy of a letter sent to the Scout Chairman of the Falcon's Nest in Rzeszow -Władysław Waller Rzeszow, Jagiellońska 5, from 5 May 1947* (farther: *Letter to W. Waller ...*), without the pagination.

⁸¹ Toilet - outdated determining the peace, rooms.

⁸² MJKO, *AmJ*, Ref. 432, *Letter to W. Waller...*, without the pagination.

⁸³ There.

in the second half of August 1947 still had trouble recovering one's building, staying in "not falcons hands"⁸⁴.

Analysis of the source materials concerning the case of the Gymnastic Society "Falcon" in Rozwadów let state certainly, that in very short stretch of its post-war legal activity members of this nest managed to get a few thousand (in zlotys) from organising two games, partly to supplement the income gymnastic inventory and to lead for renovating the room. However their initiative was stopped with firm intervention of officers of the Office of the public safety from Rzeszow which categorically forbided (in spite of the formal permit of the district office), threatening with far-reaching consequences (a chairman and a head would carry them), of taking any activity⁸⁵.

How demonstrated the source arrangements, in other cases foundation of the falcons legacy in the post-war Rzeszow province constituted exclusively real estates, including buildings, sometimes very destroyed. Such a situation was found for example in Lubaczów. Object belonging to liquidated "Falcon" Lubaczów was one from the most destroyed on the considered area, and it concerned both of his appearance from the outside (of elevation), as well as insides. Settlements of the Special Commission showed this state. Stating on falcon's premises was signed by Adam Dawidowicz, representing District Office in Lubaczów, cf. Grzegorz Rymko, delegated by the District Command PO "SP" from Lubaczów, also Marian Janiszkiewicz signed it⁸⁶. As it was recalled, the object was ruined, what was carried into the protocol. Generally, one-storey, brick Falcons building was small. It had a destroyed elevation, in addition one should emphasize that it wasn't plastered in one piece. Each room was assessed on account of the state of floor, ceiling, windows, door and possibilities of heating the room and received the numbering from 1-9⁸⁷. This way the best state of floor was in rooms No. 2, No. 3, No. 4, partly destroyed in room 1, No. 5, No. 6, in worst (entirely ruined) in the room No. 7 (tiles concrete floors with great damage), No. 8 and No. 9. In analysed prototcole of the evaluation of the building and its description, weren't replaced front door, stairs or gutters. Inside the most vandalized part, being guided by a protocol numbering, was room No. 9⁸⁸. Conducted inventorying showed that five rooms had a door: No. 7 (at least they were determined makeshift), No. 5 (three of door having two wings), No. 4 (here one door is being talked about, similar to the ones in the room 5), No. 3 (they mentioned the temporary two wings door, second glazed), No. 1 (double doors). The problem with the door appeared in the room 8, where was missing one wing, in the attic, in the room No. 2 was missing double single-wing. The room No. 1 didn't have door from the outside. Stoves were replaced in four considered rooms(of holding No. 1, No. 2, No. 4, No. 6). We have to underline, that atile stoves were placed in rooms No. 2 and No. 6 efficient, two remaining were out of use. In case of three rooms was noted damage to walls and ceilings in small rooms No. 7, No. 8 and probably in the room No. 9, which how it appeared from the description was totally vandalised⁸⁹.

---

⁸⁴ A. Mirkiewicz, M. Krawczyk, *Attempts to re-establish the circle of the Rzeszow and Przemyśl Polish Gymnastic Society "Falcon" after the II World War*, [in:] S. Zaborniak, M. Obodyński (ed.): *Contribution of the Gymnastic Society "Falcon" into the development of the physical culture on Polish land, on the anniversary of the formation of the Gymnastic Society "Falcon" in Rzeszow (1886-2007)*, Rzeszow 2008, p. 45.

⁸⁵ MJKO, AmJ, Ref. 432, *Letter of Z. Grabowski ... from 24. XI.47 yr*, without the pagination.

⁸⁶ APP, *District Office in Lubaczów 1944-1950* (farther: SPL), Ref. 67, *a transfer and acceptance record drawn up on the 10.IX.1948 day; at the Lubaczów district office on giving the building of the former association "Falcon" in Lubaczów for the Area of Headquarters of the Service for Poland and physical education*, b.13.

⁸⁷ There.

⁸⁸ There.

⁸⁹ There.

Moreover the following gaps were noted: in the premises No. 8 lacked the cooking appliance and frames by windows (should there be double, double), similarly frames weren't inventoried in the room 7. In the room No. 3 was kept the barred window with the double framework, in No. 2 was stated window with the outside pane (pieces of broken glass formed it), whereas in the room 1 was two double windows with only internal panes. In the room 6 in the window with the double frame was also installed grating, in the room 5 was missing a small window which was supposed to find above the door, also a missing frame was noted, in the room kept No. 4 two double windows, in addition frames had panes only from the outside, the internal framework wasn't inventoried⁹⁰. In rooms 1-5 and 7-9 there wasn't the wiring, in relation to the room 6 lack of information to this subject, what one should carry, from that the Falcons building was probably electrified, but the installation was vandalized during the war.

In an analysed transfer and acceptance record also a state existing on adjacent domains to the object which wasn't also possible to recognize was described as satisfactory. A well roofed over was being replaced, wooden verandah (probably an architectural integral element of the falcon's house, although earlier nowhere it was demonstrated), the one last also being suitable for repair⁹¹. The "Falcon's" object of the Gymnastic society in Lubaczów was classified or the major renovation, considering, in what state was it.

Falcon's possessions were officially taken over on 20 April 1949 by Municipal management board in Lubaczów. From data included in a transfer and acceptance record drafted on that day it resulted, that chattels of the "Falcon" Lubaczów along with documentation, produced and gathered in the period of its activity, they lost during the war. Recalled liquidation activities were conducted through appointed on 21 March 1949 on decision of Provincial Office in Rzeszow, the liquidator Wojciech Wolańczyk, receiving Jan Majkut and representing the district office Adam Dawidowicz⁹². The protocol confirmed the earlier parameters concerning the object, if it is about a parcel, it was inventoried on 20 April 1949 ha 84 and 41 m² of the arable land. Taking over into using of "SP" PO made all essential repairs to the total amount 40 000 PLN. Only one room wasn't renovated.⁹³

Falcon's library wasn't damaged (with a gymnasium, where the floor required the urgent exchange), also appliances, mainly the ones useful for the cultural execution of tasks. It is possible to conclude that rooms by the room for exercises were in relatively soundness, since they decided to rent them to other local associations⁹⁴.

Falcon's property situation after the II World War in Przeworsk was also difficult. The building of the society was vandalised, and generally speaking there weren't chattels essential for achievement of the programme of the association⁹⁵. From 1945 an administrator of Falcons from Przeworsk, practically in the constant way was a Municipal management Board in Przeworsk. Analysis of the source material allowed to state that on 26 February 1948 it certainly still performed such a role. Real estates of the "Falcon" Przeworsk included the building and ground in this period, dimensions of which weren't determined⁹⁶. The Municipal management board leased rooms of the falcon's building. Taking it chronologically, the

---

⁹⁰ There.

⁹¹ There.

⁹² APP, SPL, Ref. 67, *Transfer and acceptance record drawn up in the office of District Office in Lubaczów on 2 April 1949 of the assets on the liquidation of the former association "Falcon" in Lubaczów for the Municipal management Board in Lubaczów*, b. 25.

⁹³ There.

⁹⁴ *Concerning Falcons from Dynów..., Protocole of the annual general meeting of members of the Gymnastic Society "Falcon" in Dynów, on the 10.XI.1946 in the own building*, without the pagination.

⁹⁵ A. Mirkiewicz, M. Krawczyk, *Attempts of reactivation ...*, p. 41.

⁹⁶ In the letter to the province office of Sociopolitical Department in Rzeszow was used an inaccurate expression that it is a "part of the square".

longest hirer, because since 1945, drivers were activity of the cinema the "Baltic" and M. Janiak, who had restaurant there. In February 1948 UW WS-P in Rzeszow was informed that soon will end lease for M. Janiak and in place of the restaurant were expected to create among others day room of the District Board of trade unions (PRZZ)⁹⁷.

On the 3 September 1948 by virtue of provincial decisions of the authorities of Przeworsk the liquidator of the wealth of the "Falcon" became from the shoulder of PO "SP" cf. Aleksander Szydłowski, simultaneously the building of the company underwent the into administration of organization which he represented⁹⁸. On the first days of December 1948 the recalled object had many users. Three rooms of the first floor were occupied by District Headquarters PO "SP", the same number by the League of Women (were these are two rooms with the entrance hall), there were two premises there also used in the constant way and a cell. On the ground floor only two rooms weren't filled (the big room and the little kitchen room), employees of the Department of the Agricultural Education used one big room. Also a gymnasium had its users (in part provided with equipment) and dressing rooms which probably as the cloakroom. A ground floor is also a stage, big premises with the balcony, cabin of the operator, wardrobe, also a cash desk and a room, in which the manager inhabited cinemas were being replaced. Moreover in that period on the same level of the building their location had: the little kitchen and the one-room flat of the caretaker. The universal Cooperative of Consumers placed the wholesale company and the bottling plant of the beer at basements⁹⁹.

Similarly as in case of other nests of the Rzeszow province, post-war lot of the Przeworsk centre wasn't good. Its Possessions got on the legal validity of the notarial deed from 3 February 1950 the new legal owner, additionally an issued statement confirmed these radical changes on 9 March 1950 by the petty offence court¹⁰⁰.

In the other centre of the Rzeszow province, in Jasło, wealth after former local "Falcon" (state on 21 February 1948) included both the object, and ground in the real estate. Losses inflicted by invader didn't pass the building which has been burned. The building was renovated in 1946-194, not through the "Falcon" but with the effort of the Municipal management Board. The repair work was stopped because of the typical problems with the insufficient funds for continuing investment¹⁰¹. Costs of the reconstruction effected until now the amount 2 300 000 PLN.

In the half of May 1948 in possession of former Jasło nest weren't demonstrated financial burdens, no durable internal equipment, and object how, they indicated, qualified to the further repair. Motionless possessions in the form of the parcel (situated in the west of Jasło, on riverside areas), was connecting plots which identified next cadastral numbers: 986, 987, 988¹⁰². Data from the period of the cassation of the company and paying possessions back confirmed, that remaining real estates on the area of Jasło, these are two other parcels, both of the I category (building plot 642 and soil-grown parcel 54 / 6) on which was placed

---

⁹⁷ APP, District Office in Przeworsk, Ref. 62, Letter of L. District Przeworsk District Office L.Sp. 6. / 3 / 48 Soc. "Falcon" - liquidation of province office Sociopolitical Department in Rzeszow from the 26.II.1948, b.45..

⁹⁸ There, Letter of the District administrator to the province office Sociopolitical Department in Rzeszow from 5 December 1948, b. 117.

⁹⁹ There.

¹⁰⁰ APRZ, PWRNRz, Ref. 9852, Protocol drawn up in the office of the Presidium of the town council in Przeworsk on 23 July 1950 on the formal transfer after b. Society Falcon in Przeworsk for P.P. Film of Poland (Copy), b. 69.

¹⁰¹ There, Ref. 9843, Letter of the district office of Jasło L: Co. 2 / 3 / 48. Soc. "Falcon"- liquidation. To the province office Sociopolitical Department in Rzeszow, from the 21.II.1948, b. 2.

¹⁰² There, Letter of District Headquarters of the Universal Organization "Service for Poland" Jasło No. 187 15.V.1948 To Provincial Universal Org Headquarters. "Service for Poland" in Rzeszow, b.15.

Falcons building. In its interior was officially confirmed the existence of the stage room. We have to add, that no documentation from the period of activity of the Jasło nest was saved¹⁰³.

In Radomyśl Wielki was made a detailed report from the liquidation activities concerning the local falcon's building - 7 April 1948. At the moment of making it the team of 5 people stated the lack of moving belongings, emphasizing that it was destroyed during the II World War¹⁰⁴. Next on 4 September 1950 other document was drawn up - from giving back and taking over possessions of the falcons institution in Radomyśl Wielki. Compared with other documents of this type it was a very succinct document what was probably connected with, how earlier they had marked, that the local "Falcon" was deprived of the property. According to the protocol in the scope of holding, immovable property included a building and two parcels of land, however the value of the latter was not set up in 1950¹⁰⁵. The Falcon's property was not in any way indebted. Dimensions of the building were not impressive; it was 12m long and 11m wide. The ground floor contained four facilities, a store, two rooms, a box room, the staircase was there too, of course. The first floor contained two different sized rooms, the staircase was mentioned again, but this time it drove to the porch. The "Falcon's" object in Radomyśl Wielki after major restoration could be used in the future for various social purposes¹⁰⁶.

It should be noted when addressing the situation in Brzozów, that serious devastation of war did not by-passed the local building, gym equipment did not exist, especially extensive damage applied in particular to the roof and the function room. The building was destroyed during the war and just after its end "a struggle" with found missiles and mines took place. The end of World War II meant for Brzozów falcons, which were resuming work, the need to deal with many problems and taking into account the serious damage of Falcon's property, which could generate only additional problems in the future. Reactivating Brzozów "Falcon" in 1945 motivated the Falcon environment to carry out large-scale work to level the damage. The decision to start repairing work of the damaged object was therefore justified¹⁰⁷. Roof was repaired, missing windows inserted, renovation works were carried out for the cinema opening in the building¹⁰⁸.

"Falcon" in Brzozów did not function for long. In the words of Adam Piecuch, the decision to liquidate the brzozowski nest was contained in the letter dated 7 March 1949, which clearly meant the end of its post war activities¹⁰⁹. Referring to the facility ownership, it should be mentioned, that the liquidator took over largely renovated "Falcon's" building in Brzozów. Unfortunately, there is no data source allowing to state without any doubt, if the general overhaul of the building was carried out or only the most necessary repair took place. It seems, however, that it was completely renovated and at the time of liquidation of the

---

¹⁰³ There, *Protocol drawn up in Jasło in the office of the MRN Presidium. in Jasło on the 11 September 1950 on the liquidation of affiliating under the name the Gymnastic Society "Falcon" and of transfer of assets of society* for the Jasło city, b. 14.

¹⁰⁴ There, Ref. 9850, *Protocol drawn up on 7 April 1948 in case of the liquidation of the "Falcon" building in Radomyśl Wielki* (farther: *Protocol ... from 7 April 1948*), b. 28.

¹⁰⁵ There, *Handover Protocol written on 4 September 1950, in the hall of National Municipal Bureau in Radomyśl Wielki about the transfer of assets of Gymnastic "Falcon" Society to the State ownership, made by Stanisław Dąbrowski, President of the last Gymnastic "Falcon" Society and the transferee Mazur Mieczysław as a liquidator of the said estate*, b. 27.

¹⁰⁶ APRz, PWRNRz, Ref. 9850, *Protocol ... from 7 April 1948*, b. 28.

¹⁰⁷ A. Piecuch, *Gymnastic Society "Falcon" in Brzozów (1893-1949)*, [in:] J. F. Adamski, J. Czajkowski, B. Jaśkiewicz, M. Rudnicka, R. Terlecki (ed.): *Brzozów. Outline of the Monograph*, Brzozów 1990, p. 364.

¹⁰⁸ AMRB, no. inv.: 22 a: *Joseph Rogowski, the Word of Brzozów*, Brzozów 1950 (unpublished material), Vol. 1, (farther: *J. Rogowski, Word ...*), p. 128.

¹⁰⁹ A. Piecuch, *Gymnastic Society ...*, p. 365.

“nest” in 1949 its estate was in a very good condition. According to Joseph Rogowski, at that time post-sokol property has been the subject of supervision of the Commission of Education and National Culture District with John Maciela as a Council¹¹⁰.

Also Falcon’s building in Strzyżów was heavily damaged. As reported by Zygmunt Leśniak, local sokol group, who like the other members from the region, were interested in repeating the business. In the early spring of 1945, it has focused its efforts on the necessary facility maintenance and the adjacent property. Among other things, roof renovation was taken care of, which did not serve its role, windows were glassed, and missing plasterwork put in place. The area adjacent to Falcon building was fenced, dried and utilized by planting many ornamental plants. The Safety Authority intervened also in case of Strzyżów “Falcon”, effectively blocking further activity¹¹¹.

Considering “Falcon” ownership in the province of Rzeszow, it is impossible to skip Radymno. On the occasion of the financial cancellation of the local activities of the “Falcon”, the three-person committee dealt with its property, which submitted a written determination on this issue. The following members were mentioned: Bronisław Czyż, Gymnastic “Falcon” Society liquidator, fulfilling that function under the letter of the National Council of the Provincial Bureau (Bureau WRN) in Rzeszow from 13 February 1954 and Stanisław Standa (the representative of the National Council of the District [Bureau PRN] in Jarosław. Vincent Słota, the chairman of the Bureau of MRN in Radymno, performed the host function¹¹². Analysis of the property status showed, that the company did not have any belongings which were destroyed during World War II. A falconer and two cellars located at General Stalin Street (on the plots numbered 394 and 459) were listed as immovable property¹¹³. The other land plots listed in post-falcon’s ownership were marked with the numbers 947 and 948, and during the preparation of the protocol a pasture with a garden (vegetable garden) and one tree were included in the records. Analysis of the post-war inventory records of falcon property in the province of Rzeszow showed that the falcon object in Radymno was low, with just the ground floor. It should be mentioned, that there has been a different amount of space than presented in the protocol¹¹⁴. It was also worth interest. It was stated when taking into account its state from 1 April 1948 that the object "Falcon" was good and suited well with the architecture of the city, despite some damage which happened during the war. The capacity of the hall dedicated to artistic projects containing over 1000 seats (perhaps this referred to standing places) was also determined¹¹⁵. The chairman of Przemyśl district, in a letter dated 4 December 1948, addressed to UWWS-P in Rzeszow, among others wrote: *Now the building as well as the room located in it are not suitable for physical education because of the changes made inside, but rather would be a valuable asset as a cultural center due to the overall adaptation to such needs.*

*The building could correspond with the objectives of physical education after making fundamental changes within the building, which would entail significant costs*¹¹⁶.

---

¹¹⁰ AMRB, no. Inventory: 22 A: J. Rogowski, *Word ...*, p. 129.

¹¹¹ Z. Leśniak, *History Cards of Gymnastic Society "Falcon" in Strzyżów 1896-1939*, Strzyżów 1990, p. 52.

¹¹² APRz, PWRNRz, Ref. 9851, *Protocol of the Elimination of Polish Gymnastic Society "Falcon" in Radymno*, written on 25 March 1954 in the Bureau of the City Council in Radymno, b.48.

¹¹³ There.

¹¹⁴ There; There, Ref. 9852, *List of property...*, b. 15.

¹¹⁵ There, Ref. 9849, *Letter from the District Council of Trade Unions in Przemyśl-Market L.12. II floor to the Bureau of the Central Committee of Trade Unions in Warsaw 1 April 1948*, b. 47.

¹¹⁶ There, *Letter from the Chairman of the District of Przemyśl L. Sp.24/1/48 Gymnastics Group "Falcon" liquidation to the Office of the Social and Political Provincial Department in Rzeszow from 4 December 1948*, b. 14.

The formulation of the document associated with giving away all of the "Falcon" assets in Przemyśl was preceded by direct statement about current address of Falcon building in Przemyśl (including a change of street names) and its current use dated 13 May 1950 by the liquidator Władysław Makara and Gustav Janowski and also by Marian Gierula representing PRZZ. Similar routines were related to the Falcon sports ground. The observation was made that there was debris, which was considered as a result of demolition of an unspecified object. As a result of the vetting it was clarified that Sokolnia was situated on the corner of the following streets: 1 May 25 (former Dworskiego 25 street¹¹⁷) and Konarskiego 9¹¹⁸, cited document contained the confirmation that the Board of Przemyśl was to take the property. The Commission examination made on 13 May 1950 revealed that the Falcon house was located in the corners, facing the streets 1 May 25 and Konarskiego 9. On the other hand, based on the verbal statement made by M. Gierula during a conversation with the liquidator it was indicated that there were no goods which were lost during the war¹¹⁹.

The examples of Dębica, Pilzno and Ropczyce confirmed PRWFiPW interest in falcons building. During PRWFiPW meeting in Dębica from 15 November 1947, it was decided to start up the efforts to take over the buildings of the former Falcon Societies in the three centers mentioned, and therefore the applicable letter was issued to the District Office in Dębica¹²⁰. It should be noted that the Falcon in the last of its buildings, active and having some property including building (small size comparing to some other Falcon objects) and land with park in the period before World War II, after the war end had not been reactivated¹²¹. The whole surface was 9180 m². Started on 10 March 1950, the procedures connected with the liquidation of the said nest showed the lack of creditors and debtors. It was showed during the operations that Falcon plots in Dębica were described as category I with markings 474, 598, 593/3 and on that area the Falcon's building was placed¹²².

The information about the estate of former nests in Pilzno and Ropczyce was given in a brief letter from the district governor of Dębica dated 8 December 1948, addressed to

---

¹¹⁷ It should be noted here that Sokolnia in Przemyśl had a credible number 25 on the old Dworskiego Street based on notary documents. It was recorded in the document directly produced by Gymnastic Society "Falcon" that the object was located on Dworskiego 27 Street. We are talking about the letter (a copy of) on the nest registration from a former president K. Janicki issued to UW WS-P in Rzeszow, in which he wrote: "*The association room is located in its own building in Przemyśl at Dworskiego 27*". APRz, PWRNRz, Ref. 9849, *Letter from the President K. Janicki (copy) L: 14/05/45 Subject: Registration, to the Office of the Social and Political Provincial Department of Rzeszow by the County Office of Przemyśl, dated 7 December 1945*, b. 34. At that time, the aim was for regaining the lost building in court, which took place on 27 February 1947, when the Gymnastic Society "Falcon" was awarded back with the Falcon's building based on court's decision.

¹¹⁸ APRz, PWRNRz, Ref. 9849, *the Protocol written on 5 June 1950, in the Bureau of the City Council in Przemyśl on the Elimination of Falcon - and on a transfer of the liquidated Falcon property to the Bureau of the National Council of the City Property Association*, b. 30.

¹¹⁹ There, *Protocol written on 13 May 1950 in the office of the District House of Culture in Przemyśl / formerly Gymnastic Society "Falcon" / on the transfer of the assets of the Gymnastic Society "Falcon" / to the Board of the City of Przemyśl*, b. 59.

¹²⁰ There, Ref. 9840, *Letter of the District Council the PE and PW Dębica to District Office in Dębica from 15.XI. 1947*, b.2.

¹²¹ There, *Letter from the Mayor off the Dębicki District L. SP. 6/57/57/Transfer of assets of the Association "Falcon" to the District Council P.W. and W.f. in Dębica to the Office of the Social and Political Provincial Department in Rzeszow ,dated 4 December 1947*, b.1.

¹²² There, *Letter from the Mayor of the District Dębicki L. SP.8/23/17 Gymnastic Society "Falcon"-liquidation-Rzeszow Regional Office, Social and Political Department in Rzeszow, dated 8 December 1948* (farther : *The letter from the Mayor ... from 8 December 1948*), b.8; There, *Scripture Advocate Dr. Tadeusz Penderecki Dębica-Market (17 .X.1950yr)*, b.18.

UWWS-P in Rzeszow. In the first case Falcon' within the plot was mentioned as a part of the surface, similarly in the second one, however the plot was twice bigger¹²³.

The niżański Falcon was used by the representatives of the PP "Polish Film" (in terms of theater activity "San") from the second half of September 1944. Its interior (room with a stage, screen, and small projection booth) met the expectations of PP "Polish Film", which in 1948 applied for, as in many other cases of the reality of falcon, the formal acquisition of the object in order to create there a cinema¹²⁴. On 10 March 1949 the possibility of future business of the niżanski Falcon Group was stopped- decision about its shutdown¹²⁵.

On the other hand, when considering the situation of leżajski Falcon we should refer to the 1944, when it again started working, not for long, however, because it was suspended the next year. Taking into consideration its condition from 28 February 1948, there hadn't been any estates or immovable property in the possession of the leżański nest. Such data was sent to UWWS-P in Rzeszow in a letter from that date issued by Edmund Przybylski, who was acting as a mayor of the Łańcut district at that time¹²⁶.

You may wonder in this case about the lack of any real estate's even in the form a building being in possession of the leżajski nest. However, the condition indentified by the Mayor had its cover in the reality. Falcon in Leżajsk, until the beginning of the World War II, was not the owner of the National Home (facility was temporary owned by the local Folk School Society [TSL]) which premises it used and which were locally considered as "Falcon's building", not without a reason connecting it with Falcon environment¹²⁷. Because of the building numerous irritations existed even before the war between the Falcon and TSL. According to J. Półwiartek: *No conflicts of unfettered rights of building exploitation were surcease with local group TSL (conflicts on the room, the equipment, the share of income from social and dance events organized by the "Falcon" [...]. And so it probably remained until the World War II and the Society "Falcon" did not use the right to repurchase the property of TSL due to the lack of money*¹²⁸.

The overall conclusion is that the material standing of "Falcon" units in the province of Rzeszow, at a time when they were subjected to liquidation procedures in individual cases was heterogeneous. Some nests had its creditors. Many of them during the Second World War, were completely devoid of estates, some preserved estates, for example, a large number of special Falcon sports equipment survived in Sanok. You cannot ignore the fact that post-sokol estates are considered also as a measurable value of cinema, whether, for example, musical instruments, such as a piano.

Real Estate, especially the remaining Falcon's building, also in a better or worse condition (some very devastated after the war, sometimes with the involvement of falcons during liquidation already restored, which obviously raised their value) were willing to be taken into account as the headquarters of other institutions, especially those rationale in the

---

¹²³ There, *Letter from the Mayor ... from 8 December 1948*, b.8.

¹²⁴ *Galicja 1904-2004. Tradition and the Present. 100th anniversary of the establishment of "Falcon" in Nisko*, Patronage Deputy Marshal of the Carpathian Julian Ozimek, Nisko, p.16; M. Kowalik, *The cinema in Nisko*, [in] *100 Years of Cinema "Falcon" in Nisko*, Patronage Zygmunt Cholewiński Marshal of the Carpathian, Nisko 2009.

¹²⁵ *Galicja 1904-2004...* p.15.

¹²⁶ APRz, PWRNRz, *Letter from the mayor of the Łańcut District L: Sp.6/6/48 Gymnastics Society "Falcon"- liquidation-The Office of the Social and Political Provincial Department in Rzeszow, 28 February 1948*, b.13-14.

¹²⁷ J.Półwiartek, *Gymnastic Society "Falcon" in Leżajsk (1903-1939)*, [in] A.Nowakowski, S.Zaborniak (ed.): *Essays on the history of physical education. Historical, legislative, regional background. In memoriam Profesor Thomas Opas*, Rzeszow 2004, p.93.

¹²⁸ There, p.95.

new political reality. The number of twenty-five municipal "Falcon" buildings in the post-war Rzeszow province region can be considered relatively high. The contemporary value of Falcon's building was also different, which was determined by various factors, including their size (there were small and grand, solid, brick buildings). Although most of the equipment was destroyed or stolen, the rest of assets of the "Falcon" in the area can provide a picture of the state of possession and many of the activities. It should be noted that despite of the devastation of war alone its immovable property was huge. Beautiful Falcon's buildings, for example in Jarosław, Krosno and Sanok, Przemyśl, collected by the authorities represents also a cultural richness. Heritage developed by many generations of dedicated activists, but also the rank and file of the organization.

BIBLIOGRAPHY

Sets of documents used by the author

1. Archive of the Regional Museum in Brzozów, No. 22A: Józef Rogowski, *The word about Brzozów*, Brzozów 1950 (unpublished material),
2. National Archive in Przemyśl
- *District Office in Lubaczów 1944 – 1950*, ref. 67
- *District Office in Przeworsk*, ref. 62
3. National Archive in Rzeszow- *Presidium of the Provincial council in Rzeszow*, ref.: 9840, 9842, 9843, 9844, 9845, 9846, 9849, 9850, 9851, 9852, 9855, 9857
3. *Materials concerning Falcons from Dynów (period after the World War II)*, in possession of dr Aneta Rejman (Department of the Physical Education, Rzeszow University) city, ref. 432
4. Museum in Jaroslaw Orsettich Tenement – *Acts of the Jarosław*,

Studies

1. Bielec G., *Tools and devices for exercises in the Gymnastic Society "Falcon" to 1914*, [in:] B. Woltmann (ed.): *From the newest history of the physical culture in Poland*, Vol. V, *Scientific works of the summer school of historians of the physical culture*, Gorzów Wielkopolski 2002.
2. *Galicja 1904-2004. Traditions and the present time. The jubilee of the 100 anniversary of registered office of the "Falcon" in Nisko*. Honourable patronage Julian Ozimek, Vice-marshal of the Podkarpacki Province, Nisko 2004.
3. Kowalik M., *The Niżański cinema*, [in:] *100 years of the Cinema Falcon" in Nisko*. Honourable patronage Zygmunt Cholewiński, Marshal of the Podkarpacki Province, Nisko 2009.
4. Leśniak Z., *Sheets from the history of the Gymnastic Society "Falcon" in Strzyżów 1896-1939*, Strzyżów 1999.
5. Mirkiewicz A., Krawczyk M., *Attempts to re-establish the circle of Polish Gymnastic Society "Falcon" of Rzeszow and Przemyśl after the World War II* [in:] S. Zaborniak, M. Obodyński (ed.): *Contribution of the Gymnastic Society "Falcon" into the development of the physical culture on Polish land on 120 anniversary of the formation of the Gymnastic Society "Falcon" in Rzeszow (1886-2007)*, Rzeszow 2008.
6. Piecuch A., *The Gymnastic Society "Falcon" in Brzozów (1893-1949)*, [in:] J. F. Adamski, J. Czajkowski, B. Jaśkiewicz, M. Rudnicka, R. Terlecki (ed.): *Brzozów. Outline of the Monograph*, Brzozów 1990.
7. Półewiartek J., *The Gymnastic Society „Falcon” in Leżajsk (1903-1939)*, [in:] A. Nowakowski, S. Zaborniak (ed.): *Sketches from the history of the physical culture. Historical, legal, regional conditioning. In Memoriam Prof. Tomasz Opas*, Rzeszow 2004.

STAN POSIADANIA POLSKIEGO TOWARZYSTWA GIMNASTYCZNEGO „SOKÓŁ” W WOJEWÓDZTWIE RZESZOWSKIM W MOMENCIE LIKWIDACJI

Agnieszka MIRKIEWICZ

Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, Polska

Słowa kluczowe:

- dziedzictwo materialne,
- powojenne zniszczenia,
- inwentaryzacja,
- obciążenia finansowe.

Streszczenie:

Po II wojnie światowej konsekwentnie likwidowano placówki Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, co oczywiście, miało to też miejsce w województwie rzeszowskim. Proces ten pozwolił ustalić, jakim majątkiem dysponowały te towarzystwa. Stan powojenny gmachów „Sokoła”, ich wyposażenia, czy też zobowiązania finansowe (bądź ich brak) ciężące na ośrodkach sokolich w poszczególnych przypadkach były zróżnicowane. Warunki powojenne sprawiły, że budynki budziły zainteresowanie licznych organizacji społecznych. M.in. wynikało to z faktu istnienia tam, sal gimnastycznych posiadających właściwe parametry techniczne, które były atrakcyjne dla placówek krzewiących wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe. Posiadanie dobrych warunków i optymalnej aparatury do projekcji filmów budziło zainteresowanie przedsiębiorstw kinowych. Na rozpatrywanym terenie były gniazda, które utraciły zupełnie wyposażenie wewnętrzne podczas wojny, ale były też i takie, które zachowały zarówno nieruchomości, jak i ruchomości (Gorlice, Krosno, Sanok, Mielec, Tarnobrzeg). Bardzo duże zniszczenia stwierdzono podczas oględzin gmachu „Sokoła” w Lubaczowie, który kwalifikował się do remontu kapitalnego. Uszkodzenia obiektów były też np. w Brzozowie, Lesku, Radomyślu Wielkim, Kolbuszowej. Po II wojnie światowej niektóre placówki sokole podejmowały się remontów, miało to miejsce np. we wspomnianym Brzozowie. Podstawą nieruchomego dziedzictwa „Sokoła” w województwie rzeszowskim były w zdecydowanej większości murowane budynki, ale też działki, w tym nawet grunty orne, ogrody, boiska. Majątek posokoli przejmowały najczęściej instytucje lokalnej władzy.

Likwidacja Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” skutecznie przeprowadzana po II wojnie światowej, również na terenie województwa rzeszowskiego¹,

¹ Do opracowania tego artykułu posłużyły przede wszystkim informacje czerpane ze zbiorów archiwalnych (dokumenty poddano bardzo dokładnej analizie) i muzealnych (Archiwum Muzeum Regionalnego w Brzozowie [dalej: AMRB], Archiwum Państwowego w Przemyślu [dalej: APP], Archiwum Państwowego w Rzeszowie [dalej: APRz], Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich [dalej: MJKO], materiałów dotyczących sokolstwa dynowskiego (okres po II wojnie światowej) w posiadaniu dr Anety Rejman [Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski][dalej: materiały dotyczące sokolstwa dynowskiego]. Brak w wyżej wymienionych, danych z mniejszych ośrodków województwa rzeszowskiego. Dotyczyło to Baranowa Sandomierskiego, Biecza, Błażowej, Dukli, Rudnika, Sędziszowa, Sokołowa Małopolskiego, Tyczyna. Ich powojenna sytuacja w „kontekście sokolim” wymaga dalszej pogłębionej kwerendy. W Kańczudze zaś, w

pozwoliła m.in. stwierdzić, jakim majątkiem dysponowały tam placówki² tego stowarzyszenia. Wykazywały to protokoły zdawczo-odbiorcze ewidencjonujące stan mienia nieruchomego i ruchomego, ale też inne dokumenty związane z likwidacją i przejęciem dziedzictwa sokolego przez określone instytucje. Odnośnie do ruchomości „Sokoła” w wielu przypadkach stwierdzano, iż uległy częściowemu lub całkowitemu zniszczeniu podczas wojny.

4 lutego 1948 r. mjr Mieczysław Broszczak został powołany na funkcję likwidatora ośrodków sokolich na rozpatrywanym obszarze³. Efektem podjętych przez niego działań było polecenie osobom będącym likwidatorami powiatowymi dokonania precyzyjnych ustaleń dotyczących mienia sokolego. Można przyjąć, że ta pierwsza faza czynności likwidacyjnych trwała od 4 lutego do 19 czerwca 1948 r. M. Broszczak podczas swojej działalności w tym okresie, stwierdził bezwzględną potrzebę przekazania gmachów „Sokoła” w pierwszej kolejności w powiatach kolbuszowskim i przeworskim na rzecz powiatowych komend Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” (PO „SP”), gdyż nie miały tam żadnego innego lokum na prowadzenie działalności⁴. Postulował, by dysponentem obiektów sokolich stała się właśnie wspomniana PO „SP”. Rozpatrywanymi w tym kontekście powiatami, oprócz wyżej wymienionych, były: brzozowski, jarosławski, krośnieński, łańcucki, mielecki, niżański, przemyski, sanocki i tarnobrzegi⁵.

Sokolnie z obszaru województwa rzeszowskiego, w których istniały sale sportowe, znalazły się w orbicie zainteresowań instytucji zajmujących się sprawami aktywności fizycznej mieszkańców tego terenu. Chodziło przede wszystkim o zapewnienie ćwiczącym stosownych miejsc, gdzie w praktyce można byłoby ją rozwijać. Tego m.in. dotyczyło pismo

---

dwudziestolecia międzywojennym tamtejsze sokolstwo podjęło z własnej inicjatywy radykalną decyzję o całkowitym zaprzestaniu działalności.

² W niniejszym artykule poddano analizie sytuację majątkową gniazd w województwie rzeszowskim w czasie likwidacji, z celowym pominięciem „Sokoła” rzeszowskiego i łańcuckiego. Zostały bowiem w tym ujęciu odrębnie zbadane przez autorkę i przedstawione w autonomicznych publikacjach: A. Mirkiewicz, *Likwidacja Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie po II wojnie światowej (Liquidation of the Polish Gymnastic Association "Sokół" in Rzeszów after the II World War)*, "Scientific Review of Physical Culture" Volume 3, 2013 Number 1; też: *Majątek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Łąncucie w czasie likwidacji* (w druku).

³ Wątek ten został poruszony też w innej publikacji z tego obszaru badawczego: A. Mirkiewicz, *Likwidacja Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w województwie rzeszowskim po II wojnie światowej* (dalej: A. Mirkiewicz, *Likwidacja PTG „S” w województwie rzeszowskim...*), która ukaże się drukiem w czasopiśmie wydawanym przez Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego pt.: „LIMES. Studia i materiały z dziejów Europy Środkowo-Wschodniej”, (red.): W. Bonusiak, S. Nabywaniec, W. Zawitkowska. Publikację niniejszą dotyczącą stanu posiadania Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w województwie rzeszowskim w okresie powojennego unieważniania działalności należy uznać za kontynuację rozległego zagadnienia, jakie poruszono w przywołanym powyżej przypisie. Oba te opracowania traktowane są przez autorkę komplementarnie.

Z uwagi na przyjętą koncepcję opracowania tematu poprzedniego artykułu (A. Mirkiewicz, *Likwidacja PTG „S” w województwie rzeszowskim...*) pojawiły się w nim dane dotyczące powojennego dobytku likwidowanego „Sokoła” na tym obszarze. Artykuł niniejszy (A. Mirkiewicz, *Stan posiadania...*) ze względu na swój charakter zdecydowanie poszerza i pogłębia te informacje, starając się pominąć wątki już zasygnalizowane (kwoty posokolich zaległości finansowych w Gorlicach i nie tylko; ilość i charakter pomieszczeń sokolni niżańskiej; wykazanie kina „San” w Nisku w grupie sokolni województwa rzeszowskiego, w których urządzono kino; konkretne dane na temat wielkości parcel czy kubatur; stan posiadania w Brzozowie, uwzględniający boisko i piętrową sokolnię). Punkty styeczne obu artykułów to wymienienie w poszczególnych przypadkach nieruchomości.

⁴ APRz, *Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie* (dalej: PWRNRz), sygn. 9852, *Sprawozdanie Likwidatora Wojewódzkiego z czynności przygotowawczych likwidacji T.G. „Sokół” za czas od 4.II. do 19. VI.1948 r.*, k.6.

⁵ Tamże.

z 10 marca 1948 r., podpisane przez J. Strzeleckiego⁶ - przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego (Prezydium WRWFiPW), które wpłynęło na ręce wojewody rzeszowskiego. Zawierało prośbę o przychylne załatwienie sprawy przyznania gmachów dawnego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, dysponującego salami gimnastycznymi na rzecz Powiatowych Rad Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego (PRWFiPW)⁷. W ostatniej dekadzie sierpnia 1948 r. w województwie rzeszowskim było 25 budynków sokolich (mowa tutaj o budynkach w ośrodkach miejskich) i z tej liczby trzy gmachy uzyskały gminy miejskie w takich miastach, jak: Głogów, Rzeszów i Strzyżów⁸.

Obiekty Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na rozpatrywanym terenie różniły się pod wieloma względami, dotyczyło to ilości pomieszczeń, rozkładu architektonicznego, a co za tym idzie ostatecznie przedstawiały różną wartość. W zbiorczym dokumencie dotyczącym majątku sokolego po II wojnie światowej określenia „uszkodzony” użyto w stosunku do gmachu w Radomyślu Wielkim, z kolei dewastacje obiektu kolbuszowskiego oszacowano na 30%. W Lesku także stwierdzono zniszczenia będące oczywistym następstwem działań wojennych, w konsekwencji czego wykluczano z użytkowania całe piętro budynku⁹. W związku z tym w niektórych przypadkach pojawiła się potrzeba naprawy zniszczeń. Należy podkreślić, iż z reguły sokolnie województwa rzeszowskiego posiadały wewnątrz dobre warunki do realizacji programu kulturalnego i oświatowego, m.in. wyposażone były w sceny z możliwością prezentowania przedstawień teatralnych. Co ciekawe, były gniazda, które w okresie kasaty, w obrębie nieruchomości dysponowały ziemią uprawną czy pastwiskiem. Sokole mienie to nie tylko sokolnie, to także, na przykład, dwupomieszczeniowa parterowa drewniana oficyna, istniejąca w ośrodku kolbuszowskim¹⁰.

Jednym z byłych gniazd sokolich województwa rzeszowskiego, które w momencie likwidacji dysponowały, zarówno majątkiem nieruchomym, jak i ruchomym, było towarzystwo gorlickie¹¹. W kwietniu 1946 r. starosta powiatowy gorlicki informował Urząd Wojewódzki, iż dysponuje danymi na temat nieruchomości delegalizowanego stowarzyszenia. Wymieniał obiekt „Sokoła” oraz parcele, jedną o oznaczeniu 600 i drugą (gruntową) z numerem 176/12 (L.wh. 719 gm. kat. Gorlice)¹². Swoje zainteresowanie sokolnią, a zwłaszcza jej salą gimnastyczną wykazywała PRWFiPW w Gorlicach, której przedstawiciele 19 stycznia 1948 r. w piśmie do WRWFiPW pisali na jej temat m.in.: *Budynek ten, a w szczególności duża sala jest dostosowana do wymogów zawartych w przepisach o budowie sal gimnastycznych, i w zupełności a nawet wyłącznie nadaje się do*

⁶ Na piśmie figurował też podpis sekretarza E. Kowalskiego.

⁷ APRz, PWRNRz, sygn. 9852, *Pismo Prezydium Wojewódzkiej Rady W.F. i P.W. przy Wojewodzie Rzeszowskim Nr VI/53/48 Wyjednanie przydzielenia budynków b. „Sokoła” Pow. Radom WF. i PW. Do Obywatela Wojewody w miejscu z dnia 10 marca 1948 r.*, k. 27. Skrót PRWFiPW w dalszej części artykułu odniesiono także do liczby pojedynczej.

⁸ Tamże, *Pismo R. Darczewskiego Naczelnika Wydziału L.: SPP.II/2/29/48. Tow. Gimnastyczne „Sokół” likwidacja Poufne! Do Ministerstwa Administracji Publicznej Departament Polityczny na ręce Dyrektora Ob. Mgra Z. Szneka w Warszawie, z dnia 23 sierpnia 1948 r.*, k. 18.

⁹ Tamże, *Opis majątku sokolego w województwie rzeszowskim i aktualni jego użytkownicy*, rkps, s. 9-10; tamże, *Spis mienia T.G. „Sokół” na obszarze woj. Rzeszów (dalej: Spis mienia...)*, k. 15.

¹⁰ Tamże, *Spis mienia...*, k. 15.

¹¹ W niniejszej publikacji w pierwszej kolejności opisane zostały ośrodki, w których posokole dziedzictwo obejmowało zarówno nieruchomości, jak i ruchomości, w dalszej zajęto się tymi, w których pozostało tylko mienie nieruchome.

¹² APRz, PWRNRz, sygn. 9842, *Pismo Starosty Powiatowego Gorlickiego L.: SP/III/8/34/46. Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie z dnia 5.IV.1946*, k. 6.

przeprowadzania ćwiczeń¹³. Warto nadmienić, iż począwszy od 10 lutego 1945 r. Przedsiębiorstwo Państwowe „Film Polski” (PP „Film Polski”) użytkowało tamtejszą sokołnię na cele kinoteatru¹⁴, co w sposób oczywisty było powiązane z tym, że odpowiadały mu znajdujące się tam urządzenia kinotechniczne. Bardziej zdecydowane działania PP „Film Polski” podjęło 5 kwietnia 1949 r., kiedy oficjalnie zwróciło się do Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie o formalne odstąpienie sokołni gorlickiej na kinoteatr świetlny¹⁵.

Należy zaznaczyć, sięgając niespełna rok wcześniej, że byli jeszcze inni zainteresowani realnością „Sokoła” gorlickiego. 15 maja 1948 r. do Komendy Wojewódzkiej PO „SP” w Rzeszowie wpłynęło pismo sygnowane przez ppor. Michała Zakrzewskiego, powiatowego komendanta PO „SP” w Gorlicach, zawierające informacje¹⁶ nt. wyposażenia dawnego gniazda. W wyniku przeprowadzonych oględzin stwierdzono, że sokołnia gorlicka, a zwłaszcza stan jej pomieszczeń był na tyle dobry, że nie kwalifikowały się do remontu, jedynie do niedużych napraw. Większych wymagał dach. Na zewnątrz lustracja wykazała istnienie poniemieckiego baraku¹⁷. Faktem było, iż w tym czasie sokołnia całkowicie odpowiadała ówczesnemu zapotrzebowaniu PO „SP”¹⁸. Dla pełnego obrazu należy dodać, iż M. Zakrzewski na stanie posiadania odnotował przedmioty służące wcześniej sokołom do realizacji programu edukacyjno-rozrywkowego i sportowego, w postaci wspomnianej aparatury filmowej, zupełnie niezniszczonych dwóch fortepianów i sprzętów gimnastycznych. W tym ostatnim dziale odnotowano wymagające renowacji poręcze gimnastyczne i – jak określono – *karuzelę żelazną* (na przymocowanych do niej drabinkach i sznurach wykonywano efektowne ćwiczenia). Prawdopodobnie mowa tutaj o krążniku, który był właśnie rodzajem karuzeli przytwierdzonej na stałe do sufitu sali gimnastycznej lub do pionowego stelaża. Do części głównej przyrzędu przytwierdzono pionowo drabinki i sznury¹⁹. Rozpatrywany dokument, który dostarczył tych informacji uzupełniono o dwa załączniki, jeden w postaci wyciągu hipotecznego (jak wcześniej zaznaczono, oznaczonego numerem 719), drugi w formie szkicu²⁰.

Dokładnie sytuację majątkową zlikwidowanego „Sokoła” gorlickiego opisano w protokole zdawczo-odbiorczym datowanym na 14 grudnia 1949 r., a sporządzonym w obecności Władysława Halucha, Jana Kosiby, Piotrowskiego²¹ oraz likwidatora wspomnianego stowarzyszenia Władysława Dunin Rzuchowskiego²². Z zawartych tam

¹³ Tamże, *Pismo Powiatowej Rady W.F. i P.W. w Gorlicach L.dz. A-1/6/48 Sprawa przejęcia budynku b. Towarzystwa Gimn. „Sokół”. Do Wojewódzkiej Rady WF i PW w Rzeszowie z dnia 19 stycznia 1948 r.*, k. 19.

¹⁴ Kinoteatr – taką nazwę stosowano dawniej w odniesieniu do kina.

¹⁵ APRz, PWRNRz, sygn. 9842, *Pismo Przedsiębiorstwa Państwowego Film Polski L.dz. F58/1/4145/49 Do Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 5 kwietnia 1949 r.*, k. 30.

¹⁶ Należy podkreślić, że dość ogólne, co wynikało z tego, jak tłumaczył M. Zakrzewski, iż nie było podczas wizytacji obiektu, byłego prezesa tamtejszego „Sokoła”.

¹⁷ W innym dokumencie dotyczącym tego gniazda pojawiło się odmienne określenie baraku-drewniana szopa.

¹⁸ APRz, PWRNRz, sygn. 9842, *Pismo Komendy Powiatowej Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” Gorlice Nr 663/% 13.V.1948 r. Dot. Budynku T.G. Sokół Do Komendy Wojewódzkiej Powsz. Org. Służba Polsce, Komendant Ob. Broszczak mjr Rzeszów* (dalej: *Pismo Komendy Powiatowej...z 13.V.1948r.*), k. 22.

¹⁹ G. Bielec, Przybory i przyrzędy do ćwiczeń w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” do 1914r., [w:] B. Woltmann (red.): *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce, Prace naukowe letniej szkoły historyków kultury fizycznej*, t.V, Gorzów Wlkp. 2002, s.45.

²⁰ APRz, PWRNRz, sygn. 9842, *Pismo Komendy Powiatowej...z 13.V.1948 r.*, k. 22.

²¹ W analizowanym dokumencie protokolarnym nie podano jego imienia.

²² APRz, PWRNRz, sygn. 9842, *Protokół zdawczo-odbiorczy spisany w Gorlicach dnia 14 grudnia 1949 r. w lokalu Zarządu Miejskiego W Gorlicach w sprawie przeniesienia prawa własności i posiadania majątku rozwiązanego decyzją Urzędu Wojewódzkiego Rzeszowskiego, Wydział Społeczno-Polityczny z daty Rzeszów, dnia 26 sierpnia 1947 r. L..SPS II/2/19/46 Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Gorlicach na rzecz Gminy*

danych wynikało, że mienie nieruchome, jak stwierdzono już wcześniej, tworzyły: sokołnia, i posokole parcele, których łączna powierzchnia wynosiła w przybliżeniu 27 a. W analizowanym okresie, w odnośnym obiekcie na parterze znajdowało się lokum na ćwiczenia, a w jego wnętrzu, na scenie zamontowany był ekran. Na tym samym poziomie budynku rozmieszczone były: westybul²³ i cztery pomieszczenia (łącznie z mieszkaniem stróża); piętro obejmowało trzy pomieszczenia, z których dwa w momencie spisania protokołu zdawczo-odbiorczego zajmowała już lokalna biblioteka, jedno prawdopodobnie nie było zajęte²⁴. Jak już zaznaczono, sala gimnastyczna w „Sokole” gorlickim przystosowana była także do zadań sali teatralno-widowskiej-wyliczono tam 246 krzeseł oraz inne sprzęty pozwalające skutecznie organizować przedstawienia. W dokumencie zdawczo-odbiorczym nie pominięto zatem przywołanego już wcześniej ekranu, fortepianu marki Hoffman koloru czarnego, budki suflera, kotary, miejsca dla orkiestry oraz, jak ujęto w dokumencie, *urządzenia sceny teatralna z podwyższeniem*. W protokole zamieszczono informację, iż we wcześniejszym okresie sala służąca sokołom gorlickim na ćwiczenia mogła być oświetlana żyrandolem i czternastoma lampami zainstalowanymi na suficie. Ewidencjonując całościowe oświetlenie obiektu, w pozostałych jego częściach doliczono się trzech lamp sufitowych z abażurami (nazwane w oryginale bibliotecznymi), jednej lampy sznurowej, sześciolampowego żyrandola oraz czterech oświetleńówek ściennych²⁵. We fragmencie poświęconym wyposażeniu biblioteki mowa była jedynie o wieszaku ściennym zaopatrzonym z góry doświetlane, oszlifowane lustro. Większą ilość przedmiotów (dwadzieścia) zakwalifikowanych do ruchomego dobytku sokolego spisano w operatorni kinowej. W rejestrze tam sporządzonym mowa była o dwóch profesjonalnych urządzeniach filmowych, trzech tablicach rozdzielczych, nie pominięto radiodbiornika, głośnika, wzmacniacza, gramofonu Paillarda, przetwornicy, wentylatora, motoru Bergmanna z dynamem, małego stolika. W opisywanym pomieszczeniu wymieniono także: niewielką szafkę, ławkę, gaśnicę, stół, krzesło i małą paczkę o nieokreślonej zawartości²⁶. Podczas oględzin doprecyzowano, jakim sprzętem sportowym dysponowali sokoli gorliccy. Co ciekawe, M. Zakrzewski, o czym wspomniano, posiadał inne dane na temat sprzętu gimnastycznego niż podane niżej. Nie zabrakło więc poręczy gimnastycznych o podstawie metalowej, dwóch kozłów, dwóch trawersów²⁷ wykonanych z metalu (zainstalowano tam poprzeczną drabinę), blatu, dwóch drabin składanych oraz dwóch, które zostały określone jako drabiny długie²⁸. Specjalnie dla potrzeb sokolich widowisk teatralnych na wyposażeniu gniazda znajdował się aparat elektryczny zaopatrzony w transformator i rozdzielnię. Wśród zachowanych mebli doliczono się dziewięciu stołów (trzech podłużnych, trzech okrągłych, dwóch prostokątnych oraz metalowego, który stał w holu tuż przy kabinie z kasą)²⁹, czterech ławek, sześciu szaf, trzech wieszaków stojących, dwóch gaśnic, biurka, stolików bufetowych³⁰. W momencie spisania protokołu zdawczo-odbiorczego sokoli majątek ruchomy dzierżawiła lokalna biblioteka i PP „Film Polski”. Przy przekazywaniu dobytku towarzystwa zastrzeżono wyraźnie, by urządzenia kinowe i

---

Miasta Gorlic na cele kulturalno-oświatowe i wychowania fizycznego (dalej: Protokół zdawczo-odbiorczy...z 14 grudnia 1949r.), k. 33.

²³ Westybul – okazały duży przedsionek, najczęściej z szatnią, przylegający do najważniejszego wejścia do budynku.

²⁴ APRz, PWRNRz, sygn.9842, *Protokół zdawczo-odbiorczy...z 14 grudnia 1949r.*, k. 33.

²⁵ Tamże, k. 33-34.

²⁶ Tamże, k. 34.

²⁷ Trawers – urządzenie do montowania sprzętu gimnastycznego.

²⁸ APRz, PWRNRz, sygn. 9842, *Protokół zdawczo-odbiorczy...z 14 grudnia 1949 r.*, k. 33-34.

²⁹ Zachowano oryginalne określenia dotyczące ich kształtów.

³⁰ APRz, PWRNRz, sygn.9842, *Protokół zdawczo-odbiorczy...z 14 grudnia 1949 r.*, k. 34.

pomieszczenia na cele *teatru świetlnego*, wydzierżawić, głównemu zainteresowanemu w tej dziedzinie, którym było PP „Film Polski”³¹.

Również posokole dziedzictwo w Sanoku obejmowało ruchomości i nieruchomości, a w ramach tych pierwszych sporą ilość sprzętu sportowego³². W dniu 23 listopada 1949 r. w Sanoku ustalono dokładnie co obejmowało mienie posokole, stwierdzając jednocześnie, iż tamtejsze gniazdo nie było wówczas niczym dłużnikiem, ani samo nie miało swoich dłużników. W czasie działań wojennych budynek został w poważnym stopniu zdewastowany, można więc wnosić, iż po ich zakończeniu przeprowadzono remont, skoro w tym konkretnym dniu uznano jego stan za dobry, kwalifikując do użytku, wewnątrz z wymalowanymi pomieszczeniami. W obrębie posokolich nieruchomości w Sanoku znalazły się też dwie parcele-budowlana zarejestrowana pod numerem 451, na której wzniesiono sokolnię i gruntowa oznaczona 25/26³³. Na parterze obiektu inwentaryzacja wykazała następujące pomieszczenia: lokal, w którym odbywano posiedzenia, bufet, kasę, szatnię, salę gimnastyczną ze sceną, lokum, w którym organizowano różne gry, cztery pokoje, które nie miały skonkretyzowanego przeznaczenia i trzy korytarze. Pierwsze piętro natomiast nie było rozbudowane, stwierdzono tam tylko jedno pomieszczenie, analogicznie jak w przypadku suterenu, gdzie był jedynie pokój zamieszkiwany przez stróża – Władysława Ziąbrowskiego. W obrębie posokolego terenu wymieniono też drewnianą szopę o pokryciu blaszanym³⁴. W dokumencie nie wskazano natomiast na istnienie boiska sokolego, a o takim była mowa w korespondencji między starostą powiatowym sanockim Andrzejem Szczudlikiem a Urzędem Wojewódzkim Wydziałem Społeczno-Politycznym (UWWS-P) w Rzeszowie noszącej datę 8 marca 1948 r.³⁵ Jak na stan powojenny „Sokół” sanocki posiadał wyjątkowo duży zasób przyborów i przyrządów gimnastycznych. Zewidencjonowano protokolarnie sprzęt w postaci: czterech kozłów (w tym dwóch dużych zaopatrzonych w uchwyty i dwóch małych bezuchwytowych), odskoczni gimnastycznej, nadającego się do użytku materaca kokosowego³⁶, dwóch stojaków (wymagała ich równoważnia), dziesięciu sztuk drabinek szwedzkich kwalifikujących się do użycia, czterech drabinek służących do wykonania piramid, dwóch sztuk niskich ławek ćwiczebnych, zniszczonego stołu z obiciem, wykorzystywanego wcześniej do układów gimnastycznych typu piramidy, jednego niekompletnego (bez lin) trapezu, dwóch par kółek do podciągania, poręczy żelaznych (nie określono ich ilości), żelaznego reka³⁷ (zdekompletowanego, chodziło o brakujące śruby) oraz czterech sztuk reków żelaznych w mniejszym rozmiarze. Na stanie posiadania znajdowała się także *łata równoważna*, znana gimnastykom „Sokoła” w okresie wcześniejszym pod nazwą *ruchoma łata*. Zawieszona 1,5 m nad podłożem służyła do wyrabiania poczucia równowagi

³¹ Tamże, *Pismo Adwokata Dr. Władysława Dunin Rzuchowskiego Gorlice, 3-go Maja 11 Do Urzędu Wojewódzkiego Rzeszowskiego w Rzeszowie, Wydział Społeczno-Polit. do L.. SPS.I/5/13/49 z dnia 4 stycznia 1950 r.*, k. 36.

³² A artykule A. Mirkiewicz, *Likwidacja PTG „S” w województwie rzeszowskim...* zasygnalizowano istnienie ocalałych ruchomości posokolich w Sanoku. Ponadto celowe było wymienienie w nim i podanie podstawowych informacji na temat sokolni (lokalizacja przy ul. Mickiewicza 13), jej wewnętrznego rozkładu, ogrodzenia posesji i specjalnych miejsc do ćwiczeń na zewnątrz.

³³ APRz, PWRNRz, sygn. 9857, *Protokół spisany dnia 23 listopada 1949 r. w Sanoku w budynku byłego Towarzystwa „Sokół” w Sanoku przy ul. Mickiewicza 13* (dalej: *Protokół... z 23 listopada 1949 r.*), k. 3.

³⁴ Tamże, k.3-4.

³⁵ Tamże, *Pismo Starosty Powiatowego Sanockiego L: Sp 6/5/48- Tow. Gimn. „Sokół” likwidacja. Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie z dnia 8 marca 1948 r.*, k. 14.

³⁶ Materac tego typu wypełniony był łykiem kokosowym. Takie materace znane były w „Sokole” jeszcze przed I wojną światową.

³⁷ Rek – poziomy drążek używany w gimnastyce zawieszony na linach lub osadzony końcami na słupach.

wśród ćwiczących³⁸. Sprzęt sportowy tworzyły też ciężarki (tylko jedna para), wymieniono siedmiokilogramową kulę żelazną, używane w układach gimnastycznych maczugi (dla kobiet i mężczyzn) – w obu przypadkach w identycznej ilości dziewięciu par. W dokumencie zewidencjonowano także zniszczone, nienadające się do praktycznego wykorzystania, maski szermiercze (osiem sztuk)³⁹.

Ówczesne wyposażenie pomieszczeń parterowych sokołni sanockiej można uznać za dość surowe, częściowo zniszczone, po części nadające się do eksploatacji. I tak, zdecydowanie niekomfortowe były warunki do oglądania przedstawień, gdyż pozostające w liczbie stu sztuk krzesła na widowni były zniszczone, a do siedzenia można było wykorzystywać jedynie niewygodne ławy (18). We wspomnianym pomieszczeniu, w głównym żyrandolu brakowało żarówek, brak było też firan i zasłon, wymieniano jedynie ocalałe pięć sztuk połączanych, wykonanych z drewna karniszy. Dodatkowo, wygląd dawno niezmienianej kurtyny nie wpływał na pozytywne wrażenie estetyczne. Na scenie doliczono się dwóch gaśnic, a na jej poziom można było wejść schodkami z boku⁴⁰. Dla pełnego obrazu zaznaczyć należy, iż ogrzewanie sali mogły zapewniać piece, mowa była o żelaznym zdobionym i białym, dużych rozmiarów, wykonanym z kaflí. Z kolei trzydzieści siedem podniszczonych elementów mienia ruchomego (w postaci 5 stolików, 29 krzeseł, dwóch par karniszy i piecyka gazowego) zinwentaryzowano w pokoju, w którym wcześniej odbywały się sokołe posiedzenia. W protokołarnym opisie szatni nie pominięto pięciu stelaży do wieszania ubrań, w tym czterech w dobrym stanie (przyściennych i wolnostojących) i jednego kompletnie zniszczonego, a w pobliżu kasy, stolika i starego krzesła⁴¹. Przedmioty w dobrym stanie spisano w bufecie. Wśród nich były: dwie szafy (mniejsza i większa), trzy stoły (większy dwumetrowy i mały jednometrowy) i lustro. Ustalenia dotyczące sali, w której organizowano różne gry to zewidencjonowanie tylko stołów o długości dwóch metrów, nie odnotowano tu żadnych dodatkowych sprzętów⁴². Wykazane zostały też używane w inscenizacjach teatralnych białe kulisy, w liczbie jedenastu sztuk i zniszczony instrument muzyczny – fortepian. Należy dodać, iż wewnątrz sokołni był pokój (nad którym znajdowała się scena) z kilkoma mocno zdezelowanymi przedmiotami, spisując je w protokole nie pominięto kanapy, szafy i dwóch stolików⁴³. Do tego wszystkiego dochodziła jeszcze jedna sprawa związana z tamtejszym gniazdem – finansowa, dotycząca dodatniego salda w wysokości 252 zł (w gotówce), pozostającego jeszcze wówczas na koncie Komunalnej Kasy Oszczędności⁴⁴.

Analogiczną sytuację, tj. wykazanie w dobytku posokolim wielu zachowanych przedmiotów w grupie mienia ruchomego, obok istniejących tam nieruchomości, stwierdzono w Krośnie. Rozpatrując ten konkretny przypadek należy skonstatować, że protokół w sprawie przekazania własności całego, tamtejszego mienia sokołego pochodzący z 10 maja 1948 r. pozwolił potwierdzić, iż znajdująca się w sokołni sala gimnastyczna zmieniła przeznaczenie, o czym świadczy fakt, że PP „Film Polski” uzyskało prawo wyświetlania w niej filmów⁴⁵. 2 grudnia 1948 r. odnośnie do budynku sokołego pisano: *Główna sala, w której wyświetla się*

³⁸ G. Bielec, *Przybory i przyrządy...*, s.45.

³⁹ APRz, PWRNRz, sygn. 9857, *Protokół...z 23 listopada 1949 r.*, k. 4.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże, k. 5.

⁴⁵ APRz, PWRNRz, sygn. 9844, *Protokół w sprawie majątku ruchomego i nieruchomego Tow. Gimnastycznego "Sokół" w Krośnie w dniu 10 maja 1948 roku. W związku z przekazaniem własności nad wspomnianym majątkiem Towarzystwa*, k. 32.

filmy, a która jest równocześnie jedyną salą reprezentacyjną w centrum miasta znajduje się w stanie opłakanym /nie odnawiana od czasów wojny – ściany brudne – tynk na suficie odpada/ a dodać należy, że w sali tej odbywają się akademie i uroczystości o charakterze państw. i społ.⁴⁶. Dwa lata później, 12 grudnia 1950 r. spisano specjalny dokument w postaci protokołu zdawczo-odbiorczego, na mocy którego część sal zezwolono wykorzystywać Komendzie Powiatowej PO „SP” w Krośnie⁴⁷. Inny protokół zdawczo-odbiorczy dotyczący mienia likwidowanego krośnieńskiego towarzystwa sokolego był uzupełniony załącznikami, w tym załącznikiem nr 1, który wykazywał stan nieruchomości tego stowarzyszenia oddanych do dalszego użytkowania Okręgowemu Zarządowi Kin – Przedsiębiorstwu Państwowemu w Rzeszowie. Obiekt gniazda krośnieńskiego zgodnie z jego ustaleniami usytuowany był na gruncie I kategorii (511 obj. lwh 641 ks. wiecz. Sądu Pow. w Krośnie)⁴⁸. Z kolei załącznik nr 2 otrzymał tytuł: *Wykaz majątku ruchomego i urządzeń wewnętrznych stanowiących majątek b. Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krośnie*. Ustalono, iż na parterze od strony przedniej znajdowało się siedem pomieszczeń (w tym kuchnia), wszystkie z podłogą wyłożoną parkietem, z wyjątkiem pomieszczenia kuchennego, którego podłoga pokryta była deskami. W opisie tego samego poziomu budynku nie pominięto też wejścia ... do klatki schodowej o schodach okładanych tarasem, trzech piwnic oraz korytarza, który oddzielał piwnice od pomieszczeń frontowych⁴⁹. W punkcie drugim załącznika nr 1 zaznaczono: *budynek [...] z wyłączeniem 5 ubikacji na parterze i 1-ej ubikacji na II-gim piętrze, zajmowanym przez Komendę Powiatową „Służba Polsce” w Krośnie*⁵⁰. Pierwsze piętro było przystosowane głównie do rozwijania działalności na niwie kulturalnej i oświatowej. W momencie sporządzania protokołu w sokolni znajdowały się: pomieszczenia służące do realizacji zadań teatralnych, poczekalnia, palarnia, toalety dla kobiet i mężczyzn. Na pierwszym piętrze można było wyświetlać filmy. Urządzono tam kompleks kabinowy złożony z trzech lokali i magazynku na urządzenia kinotechniczne i przedmioty gospodarcze. Na drugim piętrze zdający i odbierający zewidencjonowali trzy pomieszczenia (były to sekretariat zorganizowany dla potrzeb działalności kinowej, świetlica, toaleta) oraz balkon⁵¹.

Odrębną kwestię stanowiły ruchomości, których w spisie wyszczególniono dwanaście, i w zdecydowanej większości użytkowane były przez Okręgowy Zarząd Kin w Rzeszowie. Co charakterystyczne, w wykazie mienia ruchomego nie ujęto wyposażenia sportowego, z czego należy wnosić, że „Sokół” krośnieński takiego w tym okresie nie posiadał. Wyliczono natomiast na widowni 309 krzeseł, wszystkie o siedzeniach klasycznych kinowych, ruchomych, w ciemnym kolorze. Biorąc pod uwagę analizowane ruchomości, należy jednoznacznie stwierdzić, że zachowane wyposażenie poszczególnych pomieszczeń było skromne, co potwierdzało się ilościowo. W całym budynku doliczono się pięciu stołów, czterech krzeseł biurowych (w kolorze jasnym), trzech fartuchów płóciennych, oświetlenia scenicznego w postaci dwóch lamp, dwóch małych stolików, dwóch wykonanych z blachy

⁴⁶ Tamże, *Pismo Starostwa Powiatowego w Krośnie. L. Sp./23/23/48 Sprawozdanie z gospodarki majątkiem po b. Twie*, „Sokół” Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społ. Polit. w Rzeszowie z dnia 2 grudnia 1948, k. 46.

⁴⁷ Tamże, *Pismo Prezydium M.R.N. w Krośnie L. dz. G.K.V.2/2/51/52 Do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie Wydział Społecz. Adm. Do L.S.P.S.I/5/19/49 z dnia 15.VII.1952 r.*, k. 59.

⁴⁸ Tamże, *Załącznik Nr 1 do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 21.VIII.1951 r. (Odpis). Wyszczególnienie i opis majątku nieruchomego b. Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krośnie przekazanego w zarząd i użytkowanie na rzecz Okręgowego Zarządu Kin – przedsiębiorstwa państwowego w Rzeszowie (dalej: Załącznik Nr 1...z 21.VIII.1951 r.)*, k. 63.

⁴⁹ Tamże, *Załącznik Nr 2 do protokołu zdawczo-odbiorczego z dn. 21.VIII.51 (Odpis) Wykaz majątku ruchomego i urządzeń wewnętrznych stanowiących majątek b. Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krośnie (dalej: Załącznik Nr. 2...z 21.VIII.1951 r.)*, k. 62.

⁵⁰ Tamże, *Załącznik Nr. 1...z 21.VIII.1951 r.*, k. 63.

⁵¹ Tamże.

piecyków gazowych. Pozostała część majątku ruchomego to egzemplarze pojedyncze, m.in. szafa i dekoracja sceniczna (pokój). Zachowało się też 48 m² zasłon płóciennych⁵².

Stan posiadania Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krośnie na końcowym etapie czynności likwidacyjnych został zatwierdzony ze strony zdającej przez Szymona Cysarza, Mariana Szafrąńskiego, ze strony przyjmującej przez Henryka Jakubowskiego i Dominika Jankowskiego⁵³. Można przyjąć, iż obiekt był stosunkowo w dobrym stanie, gdyż nie można się doszukać w dokumentacji wytworzonej przez przywołaną wyżej komisję komentarzy sugerujących jego dewastację. M.in. sam fakt występowania tam podłóg parkietowych predystynował go do dobrej oceny.

Podobnie jak wcześniej, w momencie przeprowadzania kolejnych czynności likwidacyjnych, ocalały majątek ruchomy i nieruchomy stwierdzono w Mielcu. W dniu 14 sierpnia 1946 r. Tymczasowy Urząd Likwidacyjny zajął mienie sokole, uznając je za opuszczone, a „Sokół” przejął je później, wchodząc w rolę najemcy⁵⁴. Faktem było, biorąc pod uwagę stan na 23 lutego 1948 r., że budynek „Sokoła” mieleckiego wraz z ogrodem objęty był tymczasowym nadzorem tamtejszego Zarządu Miejskiego. Majątek ruchomy obejmował m.in. dobytek w postaci 352 krzeseł kinowych, 56 lamp kulistych, dwóch tablic rozdzielczych i trzech dużych pieców żelaznych⁵⁵.

Kilka dni później, 28 lutego 1948 r., Mielecka Miejska Rada Narodowa (MRN) zdecydowała o podjęciu kroków zmierzających do przekazania zachowanego posokolego mienia na rzecz Gminy miasta Mielca. Fakt istnienia nieruchomości i ruchomości w tym okresie potwierdzała m.in. korespondencja Zarządu Miejskiego w Mielcu z dnia 3 marca 1948 r., kierowana do UWWS-P w Rzeszowie⁵⁶. Warto nadmienić, iż sokolnia stała na parceli gruntowej I kategorii⁵⁷.

Rozpatrując stan na 9 kwietnia 1948 r. należy stwierdzić, iż w sporządzonym wówczas protokole potwierdzono informacje o posiadaniu przez „Sokoła” jednopiętrowej murowanej sokolni ze znikomym wyposażeniem, praktycznie wewnątrz ogołoconej z inwentarza. Piętro w tym czasie w czwartej części było gotowe do użytku, pozostała część wymagała dalszych prac wykończeniowych. Niezbędna była naprawa pokrycia dachowego, a ¼ gmachu kwalifikowała się do dużych napraw. Trzeba dodać, iż sokoli w momencie sporządzania tego protokołu dzierżawili stadion zlokalizowany przy ul. Warszawskiej⁵⁸.

W przypadku likwidowanych gniazd sokolich ustalano też czy istniało zadłużenie, i ewentualnie jakiej było wysokości. Tak było i w Mielcu, gdzie 10 kwietnia 1949 r. zgromadziła się ośmioosobowa komisja, m.in. w celu określenia zaległości finansowych gniazda, wymienienia jego ewentualnych dłużników i, co najistotniejsze, z powodu przejęcia sokolich ruchomości i nieruchomości. Komisję tworzyli reprezentanci środowiska sokolego, w osobach dwóch byłych członków „Sokoła” mieleckiego: Mariana Perzyńskiego, Franciszka Kazany, a także m.in. przedstawiciele lokalnych władz. Ówczesny majątek nieruchomy

⁵² APRz, PWRNRz, sygn. 9844, Załącznik Nr. 2...z 21.VIII.1951 r., k. 62.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Tamże, sygn. 9846, Pismo Starosty Powiatowego Mieleckiego L. Sp./6/1/48 b. Tow. Gimnastycznego „Sokół” – likwidacja – Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno Polityczny w Rzeszowie z dnia 23.II.1948 r., k. 25.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże, Pismo Zarządu Miejskiego w Mielcu L.dz. 461/48. Sprawa: Tow. Gim. „Sokół” w Mielcu. Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-polityczny w Rzeszowie przez Starostwo Powiatowe, referat Społeczno-polityczny w Mielcu z dnia 3 marca 1948 r. (dalej: Pismo Zarządu Miejskiego...z 3 marca 1948 r.), k. 24.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ APRz, PWRNRz, sygn. 9846, Protokół spisany w dniu 9 kwietnia 1948 r. w kancelarii Zarządu Miejskiego w Mielcu w sprawie przejęcia przez W.F. i P.W. budynku „Sokoła” w Mielcu a to na skutek zarządzenia Ministra Obrony Narodowej Państ. Urzędu W.F. i P.W. Nr 2328 Og. Org. z dnia 27 lutego 1948 r. – k. 28.

stanowiła sokołnia, plac i ogród⁵⁹. Ustalenia dotyczące mienia ruchomego doprowadziły do zgodnego stwierdzenia braku jakiegokolwiek dokumentacji stowarzyszenia, co potwierdzili obecni podczas tych procedur wspomniani byli członkowie gniazda (prezes i sekretarz). Sporządzony 10 kwietnia 1949 r. protokół obejmował spis posokolich dóbr ruchomych. Wymieniono 353 krzesła gięte⁶⁰, dwie ławki winklowe, dwa stoły bilardowe, a także przedmioty służące do realizacji projektów kulturalno-oświatowych w formie ekranu, kulis (8 sztuk), stojaka głośnikowego, dwóch stojaków na reflektory, płóciennego portalu sufitowego, zdekompletowanych kulis pokojowych, oświetlenia dolnego sceny w postaci jednej lampy. Ponadto komisyjnie potwierdzono wcześniejsze ustalenia protokolarne mówiące, że duża sala mogła być oświetlana 52 lampami białymi w kształcie kul, a korytarz identycznymi sześcioma. Nie pominięto, ewidencjonując inwentarz budynku, trzech karniszy drzwiowych i trzech pieców żelaznych, z uwzględnieniem jednego koksowego⁶¹. W dniu 13 kwietnia 1949 r. na firmowym papierze PP „Film Polski” Okręgowy Zarząd Kin i Eksploatacji Filmów w Krakowie wniosło odwołanie i prośbę o oddanie sokołni do jego wyłącznej dyspozycji, podkreślając jednocześnie, wykorzystując szablonowe sformułowanie stosowane w tym okresie powszechnie przez PP „Film Polski”, że gmach ten *posiada przeważający charakter kino-teatru świetlnego*. Adresatem był UWWS-P w Rzeszowie⁶². Sporządzenie protokołu dotyczącego oddania przez Prezydium MRN w Mielcu, części dawnej sokołni i wyposażenia do korzystania Okręgowej Dyrekcji Rozpowszechniania Filmów w Krakowie nastąpiło 12 sierpnia 1950 r.⁶³

Rozpatrując z kolei sytuację „Sokoła” w Tarnobrzegu należy stwierdzić, iż w dokumencie z 21 lutego 1948 r. dotyczącym jego likwidacji, sygnowanym przez ówczesnego starostę powiatowego Waleriana Bednarza, podano, że mienie nieruchomości tego towarzystwa stanowił obiekt z przestronną salą gimnastyczną i siedmioma mniejszymi pomieszczeniami oraz grunt⁶⁴.

Bardzo szczegółowy protokół wymieniający i charakteryzujący majątek trwały byłego gniazda tarnobrzeskiego sporządziła sześciuosobowa komisja, kierując się wcześniejszymi dyrektywami mjr. M. Broszczaka. Budynek oszacowała na 5 445 700 zł⁶⁵. Dom sokołi miał podpiwniczenie, które stanowiły cztery pomieszczenia różniące się rozmiarami, o wysokości 2,20 m⁶⁶. Dodatkowo nieruchomości tworzyły, jak wcześniej zaznaczono, parcele: gruntowa o

⁵⁹ Tamże, *Protokół spisany dnia 10 kwietnia 1949 r. z powodu przejścia majątku likwidowanego Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" w Mielcu a to zgodnie z pismem Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 25.3.1949 r. L.5 P.S. I/5/23/49* (dalej: *Protokół...z 10 kwietnia 1949 r.*), k. 41.

⁶⁰ W stosunku do wcześniejszych ewidencji tutaj doliczono się jednego krzesła więcej.

⁶¹ APRz, PWRNRz, sygn.9846, *Protokół...z 10 kwietnia 1949 r.*, k. 41.

⁶² Tamże, *Pismo Przedsiębiorstwa Państwowego „Film Polski” Okręgowego Zarządu Kin i Eksploatacji Filmów w Krakowie 5312/1647/B/O Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie z dnia 13 kwietnia 1949 r.*, k. 42.

⁶³ Tamże, *Protokół spisany dnia 12 sierpnia 1950 r. w Biurze Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Mielcu w sprawie formalnego przekazania przez prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Mielcu w użytkowanie części obiektów byłego Towarzystwa Gimn. Sokół – potrzebnych dla okręgowej Dyrekcji Rozpowszechniania Filmów w Krakowie*, k. 46.

⁶⁴ Tamże, sygn. 9855, *Pismo Starosty Powiatowego Tarnobrzeskiego L. Sp.: 6/6/48 Tow. Gimn. "Sokół" likwidacja. -Do Urzędu Wojewódzkiego /:Wydział Społeczno-Polityczny :/ w Rzeszowie z dnia 21 lutego 1948 r.*, k. 24.

⁶⁵ Tamże, *Protokół Spisany w Tarnobrzegu w dniu 8 kwietnia 1948 r. w sprawie opisu i zewidencjonowania majątku b. Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" w mieście Tarnobrzegu* (dalej: *Protokół...z 8 kwietnia 1948 r.*), k. 26; tamże, *Oszacowanie oraz opis techniczny nieruchomości przy ul. Sokolej w Tarnobrzegu własności Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" według cen z roku 1939*, k. 27.

⁶⁶ Tamże, *Opis techniczny i oszacowanie byłego Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" przy ul. Sokoła Nr. 7 w Tarnobrzegu* (dalej: *Opis techniczny...*), k. 8.

oznaczeniu 12/8 i budowlana oznaczona numerem 469 (zarejestrowane w księdze gruntowej gminy Tarnobrzeg l.wh. 625), a murowana sokolnia zaopatrzona była w wejścia ze wszystkich czterech stron. Wspomniano też o ogrodzie, nieogrodzonym od strony południowej i zachodniej.

W pierwszej kolejności w wykazie, w jego części poświęconej wewnętrznemu rozkładowi sokolni, wymieniono: salę kinową, kancelarię, scenę, na której zamontowano ekran filmowy, dwie poczekalnie (jedna z nich o charakterze palarni), mowa była też o dwóch garderobach, dwóch oddzielnych toaletach męskiej i żeńskiej oraz westybulu z dwiema budkami kasowymi. Ustalenia dotyczące poddasza przyniosły dane na temat jednego lokalu, odnośnie do suterenu wpisano pomieszczenie spełniające rolę kuchni letniej i kuchnię właściwą, z której korzystał dozorca⁶⁷. Trudno jednak umiejscowić tę ostatnią, zważywszy na dość nieprecyzyjny opis jej lokalizacji. Balkon był miejscem pracy operatora, tu mieściła się jego kabina i tu doszukano się urządzenia kinowego zaopatrzonego w projektor i adapter. Na balkonie zamontowano też tablicę rozdzielczą, ustawiono sześciuosobową ławkę, a znajdujące się tam krzesła były przytwierdzone na stałe. Odrębny fragment protokołu poświęcono wyposażeniu znajdującemu się na scenie i sali, nazwanej w tej części dokumentu główną. Scena posiadała kompletne kulisy wykonane z płótna, a jej oświetlenie tworzyły wówczas dwie pary lamp różniących się rozmiarami. Opis tego miejsca uzupełniono także przez wymienienie głośnika radiowego, który miał połączenie z kabiną operatora. Przywołana sala główna mogła być ogrzewana, co miały zapewnić trzy znajdujące się tam piece, natomiast na widowni klasyczne kinowe krzesła ustawione były w dwunastu rzędach, oprócz tego 87 krzeseł spisano bezpośrednio pod poziomem balkonu⁶⁸. Przy okazji inwentaryzacji ustalono, że okna w tym pomieszczeniu były zniszczone, dodatkowo nie pominięto w tworzonej ewidencji dwóch wentylatorów i lamp w kształcie kul. Również znajdujące się w sokolni poczekalnie potencjalnie mogły być ogrzewane, w każdej z nich znajdował się piec kaflowy⁶⁹. Sokoli zapewnili też ogrzewanie w garderobach (wspólna ściana miała wbudowany piec ogrzewający równocześnie te dwa lokale). Wspomnieć należy, że zarejestrowano tam tylko drobne zniszczenia, np. w postaci braku szyb (3) w jednej z nich. Sokolnia zarówno wewnątrz, jak i zewnątrz kwalifikowała się do remontu. W pierwszym wypadku napraw wymagały podłogi, a pomieszczenia otynkowania, w drugim wskazana była naprawa dachu⁷⁰.

Wiarygodne informacje archiwalne doprowadziły do interesujących ustaleń. Rzeszowski Urząd Wojewódzki został powiadomiony przez naczelnika Rejonowego Urzędu Likwidacyjnego (RUL) w Tarnobrzegu St. Górę (Góra odnosił się w ten sposób do pisma Departamentu Politycznego Ministerstwa Administracji Publicznej datowanego na 23 listopada 1948 r. związanego z likwidacją stowarzyszeń sokolich), o tym, że nie było wówczas zewidencjonowanego w RUL żadnego mienia będącego własnością tarnobrzeskiego „Sokoła”⁷¹. Mijało się to z rzeczywistością i należy uznać, że niewprowadzenie do wykazu nie oznaczało, że go realnie nie było.

W gmachu tarnobrzeskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (stan na 5 kwietnia 1949 r.) znajdowała się scena, na której był zamontowany ekran, było tam też wyposażone niewielkie pomieszczenie projekcyjne, można więc uznać, że warunki były

⁶⁷ APRZ, PWRNRz, sygn. 9855, *Protokół...z 8 kwietnia 1948 r.*, k. 26.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże, k. 26 a.

⁷¹ Tamże, sygn. 9852, *Pismo Naczelnika Rejonowego Urzędu Likwidacyjnego w Tarnobrzegu St. Góry L.dz. 1108/49 dot. T-wa Gimnastycznego "Sokół"-likwidacja do Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 12 marca 1949 r.*, k. 49.

odpowiednie, by urządzić tam kinoteatr świetlny⁷². Warto też podkreślić, że sporządzony 19 stycznia 1950 r. protokół zdawczo-odbiorczy dotyczący majątku tego konkretnego ośrodka sokolego wykazał m.in., iż nie był on zadłużony⁷³. Wcześniejsze dyspozycje wydane likwidatorowi polecały przekazanie mienia posokolego na cele w gruncie rzeczy wcześniej niepodważalnie realizowane przez to stowarzyszenie, czyli kulturalno-oświatowe i związane z rozwijaniem wychowania fizycznego.

W przypadku sokolni tarnobrzeskiej wykazane zostały wspomniane już uszkodzenia dachu, ale też rynien i elewacji, które, jak się wydaje, nie były jednak bardzo poważne, skoro określono je na 15%. W jej wnętrzu stwierdzone zostały parkiety dębowe⁷⁴. Dwuspadowy dach obiektu pokrywała dachówka palona, a belki drewniane użyto do wykonania stropów. Materiały źródłowe dostarczają też danych dotyczących wymiarów sali gimnastycznej i przybudówek. Ta pierwsza mierzyła 28,20 m x 11,50 m x 9 m, natomiast dobudowana do niej część budynku miała wymiary 15,00 m, x 10,50 m x 4,50 m. W analizie technicznej sokolni, oprócz wyżej wspomnianej części dobudowanej, rzeczoznawca ujął w punkcie drugim inną przybudówkę-o wymiarach 21,00 m x 5,00 m x 4,50 m⁷⁵.

Z kolei rozpatrując Jarosław, warto cofnąć się do pierwszych dni II wojny światowej. Wejście Niemców do tego ośrodka we wrześniu 1939 r. i zajęcie przez nich sokolni doprowadziło m.in. do utraty części dokumentacji sokolej. Co istotne, sokołom udało się ocalić z własnych ruchomości sztandar towarzystwa i częściowo księgozbiór. Skutkiem obecności okupanta w obiekcie towarzystwa było uruchomienie tam kina, które później przeniesiono do innego budynku⁷⁶, doprowadzając w efekcie końcowym do bezpowrotnej utraty z dobytku sokolego foteli i specjalistycznego wyposażenia kinowego⁷⁷. Po wojnie i swoim powrocie do Jarosławia, Zdzisław Grabowski, znany działacz sokoli, dążył do ponownego aktywizowania tamtejszego środowiska sokolego. W korespondencji opatrzonej datą 28 kwietnia 1947 r., adresatem której było przewodnictwo najwyższej instancji w strukturze organizacyjnej sokolstwa, jaką był Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”, informował on o wielorakich problemach, z jakimi musieli zmagać się wówczas jarosławscy sokoli. Wbrew swoim oczekiwaniom nie mogli rozpocząć opartego na tradycjach przedwojennych i normowanego statutem zwykłego funkcjonowania. Ze swojego stanu posiadania utracili boisko sportowe, a budynek sokoli nie pozostawał w ich dyspozycji⁷⁸. Urządzono w nim kino „Gdynia”, korzystał też z niego Jarosławski Klub Sportowy. Próby przejścia obiektu z powrotem na rzecz sokolstwa jarosławskiego podejmowano już od połowy 1945 r. W związku z tym 5 września 1945 r. zalecono sokołom wnieść podanie w tej sprawie do Sądu Grodzkiego w Jarosławiu, jako kompetentnego do określenia czy mienie porzucone lub opuszczone może być zwrócone na rzecz prawowitego właściciela⁷⁹. Pomocne w uściśleniu położenia gniazda jarosławskiego i określeniu stanu faktycznego, w jakim pozostawała tamtejsza sokolnia, było pismo z dnia 5 maja 1947 r. sygnowane adekwatnie do

⁷² Tamże, sygn. 9855, *Pismo Przedsiębiorstwa Państwowego Film Polski L.dz. F58/1/4145/49 Do Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z 5 kwietnia 1949 r.*, k. 17.

⁷³ Tamże, *Protokół spisany w Tarnobrzegu, dnia 19 stycznia 1950 r.*, k. 6a.

⁷⁴ Tamże, k. 7; tamże, *Opis techniczny...*, k. 8.

⁷⁵ APRZ, PWRNRz, sygn.9855, *Opis techniczny...*, k. 8.

⁷⁶ W dokumencie mowa była o Domu Żołnierza, który został wysadzony.

⁷⁷ MJKO, *akta miasta Jarosławia* (dalej: *AmJ*), sygn. 432, *Pismo Zdzisława Grabowskiego z dnia 24.XI.47* (dalej: *Pismo Z. Grabowskiego...z 24.XI.47 r.*), b. p.

⁷⁸ Tamże, *Pismo Zdzisława Grabowskiego Pl. Mickiewicza L: 17. K.K.O. Do P.T. Przewodnictwa Związku Towarzystw Gimnastycznych Sokół: z dnia 28.IV.1947 r.*, b. p.

⁷⁹ Tamże, *Pismo Z. Grabowskiego... z 24.XI.47 r.*, b. p.

zaistniałej sytuacji: *Zdzisław Grabowski prezes nieistniejącego dziś Sokola*⁸⁰. Jak wynikało z tej korespondencji, jeszcze do pierwszych dni maja 1947 r. „Sokół” w Jarosławiu nie uzyskał zgody na powojenną aktywizację, a biorąc pod uwagę splot niesprzyjających okoliczności Z. Grabowski rozpatrywał już wówczas realną możliwość całkowitego zlikwidowania towarzystwa, z którym był związany. M.in. tak pisał do Władysława Wallera, cenionego działacza sokolego z Rzeszowa: *my jesteśmy bezsilni i стоимy pod ścisłą kontrolną UB z zagrożeniem, że na wypadek wszczęcia jakiej kolwiek [podano pisownię oryginalną – przyp. A. M.] działalności będziemy pociągnięci do surowej!! odpowiedzialności!*, a w dalszej części dodawał: *zajęty budynek Sokola przez państwowe przedsiębiorstwo kinowe „Gdynia” jest okropnie zaniedbane bo nikt się nim nie interesuje, dbają tylko o salę, a to że dach poniszczony i woda leje się do ubikacji⁸¹ pierwszego piętra a woda przez poniszczone rury wodociągowe zalewa suteryny to nikogo nic nie obchodzi⁸². W przypadku urzeczywistnienia najgorszego dla społeczności sokolej w Jarosławiu scenariusza związanego z kasatą stowarzyszenia, Z. Grabowski deklarował ze swojej strony zainicjowanie starań zmierzających do przejęcia obiektu towarzystwa na rzecz gminy lub Zarządu Miasta. Według niego dawałoby to gwarancję przeprowadzenia koniecznych remontów i uchroniło nieruchomość posokolą przed ruiną⁸³. Wiadomo jednak, że sokoli jarosławscy w drugiej połowie sierpnia 1947 r. nadal mieli kłopoty z odzyskaniem swojego budynku, pozostającego w „pozasokolich rękach”⁸⁴.*

Analiza materiałów źródłowych dotyczących przypadku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rozwadowie pozwoliła stwierdzić z całą pewnością, że w bardzo krótkim okresie jego powojennej legalnej aktywności udało się członkom tego gniazda uzyskać kilkutyśięczny (w złotych) dochód ze zorganizowania dwóch zabaw, częściowo uzupełnić inwentarz gimnastyczny oraz doprowadzić do odnowienia sali. Ich inicjatywa została jednak przerwana stanowczą interwencją funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego z Rzeszowa, którzy kategorycznie zabronili (mimo oficjalnego pozwolenia starostwa), grożąc daleko idącymi konsekwencjami (ponieśliiby je prezes i naczelnik), podejmowania jakiegokolwiek działalności⁸⁵.

Jak wykazały ustalenia źródłowe, w pozostałych przypadkach fundament dziedzictwa posokolego na terenie powojennego województwa rzeszowskiego stanowiły wyłącznie nieruchomości, w tym budynki niekiedy bardzo zniszczone. Taką sytuację zastano na przykład w Lubaczowie. Obiekt należący do zlikwidowanego „Sokola” lubaczowskiego był jednym z najbardziej zniszczonych na rozpatrywanym terenie, a dotyczyło to zarówno jego wyglądu z zewnątrz (elewacji), jak i wnętrza. Stan ten obiektywnie wykazały ustalenia specjalnej komisji. Orzeczenie w sprawie lokalu sokolego zostało podpisane przez Adama Dawidowicza, reprezentującego Starostwo Powiatowe w Lubaczowie, por. Grzegorza Rymko, delegowanego przez Powiatową Komendę PO „SP” z Lubaczowa, sygnował je także Marian Janiszkiwicz, tamtejszy p.o. inspektora oświaty rolniczej⁸⁶. Protokół nie uwzględniał

⁸⁰ Tamże, *Odpis pisma wystosowanego do Druha Prezesa Gniazda Sokolego w Rzeszowie Władysława Wallera Rzeszów ul. Jagiellońska 5, z dnia 5 maja 1947* (dalej: *Pismo do W. Wallera...*), b. p.

⁸¹ Ubikacja – przestarzałe określenie pokoju, pomieszczenia.

⁸² MJKO, *AmJ*, sygn. 432, *Pismo do W. Wallera...*, b. p.

⁸³ Tamże.

⁸⁴ A. Mirkiewicz, M. Krawczyk, *Próby reaktywowania okręgu rzeszowskiego i przemyskiego Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” po II wojnie światowej*, [w:] S. Zaborniak, M. Obodyński (red.): *Wkład Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w rozwój kultury fizycznej na ziemiach polskich, w 120-lecie powstania Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie (1886-2007)*, Rzeszów 2008, s. 45.

⁸⁵ MJKO, *AmJ*, sygn. 432, *Pismo Z. Grabowskiego...z 24.XI.47 r.*, b. p.

⁸⁶ APP, *Starostwo Powiatowe w Lubaczowie 1944-1950* (dalej: *SPL*), sygn. 67, *Protokół zdawczo-odbiorczy spisany dnia 10.IX.1948; w Starostwie Powiatowym Lubaczowskim w sprawie przekazania budynku byłego*

majątku ruchomego, z czego z dużym prawdopodobieństwem należy wnosić, iż takiego po II wojnie światowej to konkretne gniazdo sokole nie posiadało. Jak wspomniano, obiekt był bardzo zrujnowany, co skrętnie wniesiono do protokołu. Ogólnie rzecz ujmując, parterowa, ceglana sokolnia była niewielkich rozmiarów. Miała elewację zniszczoną, przy czym należy zaznaczyć, iż nie została pokryta tynkiem w całości. Każde z pomieszczeń było oceniane ze względu na stan podłogi, sufitu, okien, drzwi i możliwości ogrzania pomieszczenia i otrzymało numerację od 1-9⁸⁷. I tak, w najlepszym stanie była podłoga w salach nr 2, nr 3, nr 4, częściowo zniszczona w pokojach nr 1, nr 5, nr 6, w najgorszym (całkowicie zrujnowana) w pomieszczeniu nr 7 (płytki betonowe posadzki z dużymi uszkodzeniami), nr 8 i nr 9. W analizowanym protokole z oceny stanu budynku sokolego i jego opisu nie zostały wówczas wymienione drzwi wejściowe, schody ani rynny. W większości sprawdzanych lokali brakowało okien, nietknięte zachowały się tylko w niektórych. Wewnątrz najbardziej zdewastowaną jego częścią było, kierując się numeracją protokolarną, pomieszczenie nr 9⁸⁸. Przeprowadzone zewidencjonowanie wykazało, że drzwi posiadało pięć pomieszczeń: nr 7 (choć określono je prowizorycznymi), nr 5 (troje drzwi posiadających dwa skrzydła), nr 4 (mowa tu o jednych drzwiach, podobnych do tych w pokoju nr 5), nr 3 (wspomniano tu o tymczasowych drzwiach o dwóch skrzydłach, drugich oszklonych), nr 1 (mowa o drzwiach dwuskrzydłowych podwójnych). Problem z drzwiami występował w pokoju nr 8, gdzie brakowało takich o jednym skrzydle, na strychu, w pokoju nr 2 brakowało podwójnych jednoskrzydłowych. Sala nr 1 była bezdrzwiowa od zewnątrz. Na dziewięć rozpatrywanych pomieszczeń pięć wymieniono w czterech (pomieszczenia nr 1, nr 2, nr 4, nr 6). Zaznaczyć należy, iż pięć kaflowe w salach nr 2 i nr 6 były sprawne, dwa pozostałe nie nadawały się do użytku. W przypadku trzech pomieszczeń odnotowano zniszczenia ścian i sufitów-było to w salkach nr 7, nr 8 i prawdopodobnie w pomieszczeniu nr 9, które jak wynikało z opisu było totalnie zdewastowane⁸⁹.

Ponadto odnotowano następujące braki: w lokalu nr 8 brak było urządzenia kuchennego i ram przy oknach (powinny tam być podwójne, dwuskrzydłowe), podobnie ramy nie zostały zewidencjonowane w pokoju nr 7. W sali nr 3 zachowało się okratowane okno z podwójnymi ramami, w nr 2 stwierdzono okno z szybą zewnętrzną (tworzyły ją kawałki szkła), zaś w pokoju nr 1 mowa była o dwóch oknach dwuskrzydłowych z szybami tylko wewnętrznymi. W pokoju nr 6 w oknie z podwójną ramą również zamontowana była krata, w pokoju nr 5 brakowało małego okienka, które miało się znajdować powyżej drzwi, odnotowano też brakującą ramę, w pomieszczeniu nr 4 zachowały się dwa okna dwuskrzydłowe, przy czym tylko obramowania z zewnątrz posiadały szyby, ram wewnętrznych nie zewidencjonowano⁹⁰. W pomieszczeniach 1-5 i 7-9 instalacja elektryczna nie została stwierdzona, odnośnie do pokoju nr 6 brak informacji na ten temat, z czego należy wnosić, iż sokolnia prawdopodobnie była zelektryfikowana, ale instalacja została zdewastowana podczas wojny.

W analizowanym protokole zdawczo-odbiorczym opisano też stan istniejący na obszarze przyległym do obiektu, który również nie można było uznać za zadowalający. Wymieniano zadaszoną studnię, werandę drewnianą (prawdopodobnie była integralnym elementem architektonicznym domu sokolego, chociaż wcześniej nigdzie tego nie wykazano),

---

stowarzyszenia „Tow. Gim. Sokół” w Lubaczowie na rzecz Pow. Komendy Służby Polsce i wychowania fizycznego, k. 13.

⁸⁷ Tamże.

⁸⁸ Tamże.

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ Tamże.

ta ostatnia również nadająca się do naprawy⁹¹. Obiekt Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Lubaczowie kwalifikował się do generalnego remontu, biorąc pod uwagę to, w jakim stanie się znajdował.

Ostatecznie tamtejsze mienie posokole oficjalnie przejął 20 kwietnia 1949 r. Zarząd Miejski w Lubaczowie. Z danych zawartych w sporządzonym w tym dniu protokole zdawczo–odbiorczym jednoznacznie wynikało, że ruchomości „Sokoła” lubaczowskiego wraz z dokumentacją, wytworzoną i zgromadzoną w okresie jego aktywności, bezpowrotnie utracono w czasie wojny. Wspomniane czynności likwidacyjne były przeprowadzane przez powołanego 21 marca 1949 r. na mocy decyzji Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie likwidatora Wojciecha Wolańczyka, odbierającego Jana Majkuta i reprezentującego starostwo Adama Dawidowicza⁹². Protokół potwierdził wcześniejsze parametry dotyczące obiektu, jeżeli chodzi o parcelę, to 20 kwietnia zewidencjonowano 1 ha 84 a 41 m² ziemi ornej. Przejmując w użytkowanie PO „SP” dokonała wszystkich niezbędnych napraw sokolni na łączną kwotę 40 000 zł. Nie zostało odnowione tylko jedno pomieszczenie⁹³.

Chęć rozwijania działalności sokolej po zakończeniu II wojny światowej deklarowali również sokoli dynowscy, którzy w powojenną rzeczywistość wkroczyli z mocno nadszarpniętym stanem posiadania. Zniszczeniom nie oparł się obiekt (z salą gimnastyczną, gdzie pilnej wymiany wymagała podłoga), księgozbiór sokoli, także sprzęty, głównie te przydatne do realizacji zadań kulturalnych. Można jednak wnosić, iż pomieszczenia obok sali do ćwiczeń były w stosunkowo dobrym stanie, skoro zdecydowano się wynajmować je innym lokalnym stowarzyszeniom⁹⁴.

Bardzo trudne było również położenie majątkowe, w jakim znalazła się po II wojnie światowej placówka „Sokoła” w Przeworsku. Gmach należący do towarzystwa był zdewastowany, a ruchomości, tak niezbędnych do realizacji programu stowarzyszenia, w ogóle wówczas nie było⁹⁵. Od 1945 r. administratorem sokolni przeworskiej, praktycznie w sposób ciągły był Zarząd Miejski w Przeworsku. Analiza materiału źródłowego pozwoliła stwierdzić, iż na pewno 26 lutego 1948 r. taką rolę pełnił nadal. Nieruchomości „Sokoła” przeworskiego obejmowały w tym okresie gmach oraz grunt, którego wymiarów nie określono⁹⁶. Zarząd Miejski wydierżawiał pomieszczenia gmachu sokolego. Ujmując chronologicznie, najdłużej dzierżawcą pomieszczeń, bo od 1945 r., byli kierujący działalnością kina „Bałtyk” i M. Janiak, prowadzący tam restaurację. W lutym 1948 r. UW WS-P w Rzeszowie został poinformowany, iż wkrótce dzierżawa M. Janiakowi zostanie wypowiedziana, a w miejsce restauracji przewidziano utworzyć m.in. świetlicę Powiatowej Rady Związków Zawodowych (PRZZ)⁹⁷.

3 września 1948r. na mocy decyzji władz wojewódzkich likwidatorem majątku „Sokoła” w Przeworsku został z ramienia PO „SP” por. Aleksander Szydłowski, jednocześnie

---

⁹¹ Tamże.

⁹² APP, SPL, sygn. 67, *Protokół zdawczo-odbiorczy spisany w biurze Starostwa Powiatowego w Lubaczowie w dniu 20. kwietnia 1949 r. w sprawie likwidacji majątku byłego stowarzyszenia "Sokół" w Lubaczowie na rzecz Zarządu Miejskiego w Lubaczowie*, k. 25.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ *Materiały dotyczące sokolstwa dynowskiego, Protokół z Walnego Zebrania członków Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Dynowie, odbytego w dniu 10.XI.1946 r. w budynku własnym, b. p..*

⁹⁵ A. Mirkiewicz, M. Krawczyk, *Próby reaktywowania...*, s. 41.

⁹⁶ W piśmie do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie użyto nieprecyzyjnego określenia, iż była to „część placu”.

⁹⁷ APP, *Starostwo Powiatowe w Przeworsku, sygn. 62, Pismo Starostwa Powiatowego Przeworskiego L. Sp.-6/3/48 Tow. Gimn. "Sokół"–likwidacja-do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie z dnia 26.II.1948 r.*, k. 45.

budynek towarzystwa przeszedł w administrację organizacji, którą reprezentował⁹⁸. W pierwszych dniach grudnia 1948 r. wspomniany obiekt miał bardzo wielu użytkowników. I tak, trzy pomieszczenia pierwszego piętra były zajmowane przez Powiatową Komendę PO „SP”, tyle samo przez Ligę Kobiet (były to dwie sale z przedpokojem), były tam też w sposób ciągły wykorzystywane dwa lokale i komórka. Na parterze jedynie dwa pomieszczenia nie były zajęte (duża sala i małe pomieszczenie kuchenne), z jednej dużej sali korzystali pracownicy Referatu Oświaty Rolniczej przy Starostwie. Swoich użytkowników miała też sala gimnastyczna (po części zaopatrzona w sprzęt) i garderoby, które prawdopodobnie pełniły funkcję szatni. Parter to też scena, duży lokal z balkonem, kabina operatora, garderoba, wymieniano też kasę i pomieszczenie, w którym zamieszkiwał kierownik kina. Ponadto w tamtym okresie na tym samym poziomie budynku swoją lokalizację znalazły: mała kuchnia i jednopokojowe mieszkanie woźnego. Powszechna Spółdzielnia Spożywców ulokowała w suterrenach hurtownię i rozlewnię piwa⁹⁹.

Podobnie jak w przypadku innych gniazd województwa rzeszowskiego, niekorzystnie potoczyły się powojenne losy ośrodka przeworskiego. Jego mienie uzyskało na mocy aktu notarialnego z 3 lutego 1950 r. nowego legalnego właściciela, dodatkowo te radykalne zmiany potwierdziło orzeczenie wydane 9 marca 1950 r. przez Sąd Grodzki¹⁰⁰.

W innym ośrodku województwa rzeszowskiego, w Jaśle, majątek po byłym tamtejszym „Sokole” (stan na 21 lutego 1948 r.) obejmował w zakresie nieruchomości zarówno obiekt, jak i grunty. Straty zadane przez okupantów nie ominęły gmachu, który strawił pożar. Budynek został w latach 1946-1947 odnowiony i poszerzony, nie przez „Sokoła” jednak, a staraniem Zarządu Miejskiego. Prace remontowe przerwano jednak w związku z typowymi problemami związanymi z brakiem środków na kontynuowanie inwestycji¹⁰¹. Koszty dokonanej dotąd przebudowy były wysokie i pochłonęły kwotę 2 300 000 zł.

W połowie maja 1948 r. w posiadaniu byłego gniazda jasielskiego nie wykazano obciążeń finansowych, żadnego trwałego wyposażenia wewnętrznego, a obiekt, jak zasygnalizowano, kwalifikował się do dalszego remontu. Mienie nieruchome w postaci parceli (usytuowanej w zachodniej części Jasła, na terenach nadrzecznych), było połączeniem działek, które identyfikowały kolejne liczby katastralne: 986, 987, 988¹⁰². Dane z okresu kasacji towarzystwa i oddania mienia potwierdzały, że pozostałe nieruchomości na terenie Jasła, to dwie inne parcele, obie I kategorii (parcela budowlana 642 i parcela gruntowa 54/6), na których położona była sokolnia. W jej wnętrzu stwierdzono protokolarnie istnienie sali teatralnej. Dodać należy, iż nie zachowała się żadna dokumentacja z okresu działalności gniazda jasielskiego¹⁰³.

W Radomyślu Wielkim szczegółowy protokół z czynności likwidacyjnych dotyczących tamtejszego gmachu sokolego sporządzono 7 kwietnia 1948 r. W momencie jego

---

⁹⁸ Tamże, *Pismo Starosty Powiatowego do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie z dnia 5 grudnia 1948 r.*, k. 117.

⁹⁹ Tamże.

¹⁰⁰ APRz, PWRNRz, sygn. 9852, *Protokół spisany w biurze Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Przeworsku w dniu 23 lipca 1950 r. w sprawie formalnego przekazania majątku po b. Towarzystwie Sokół w Przeworsku na rzecz P.P. Film Polski* (Odpis), k. 69.

¹⁰¹ Tamże, sygn. 9843, *Pismo Starostwa Powiatowego Jasielskiego L: Sp. 2/3/48. Tow. Gimn. "Sokół" likwidacja. Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie, z dnia 21.II.1948 r.*, k. 2.

¹⁰² Tamże, *Pismo Komendy Powiatowej Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” Jasło Nr. 187 15.V.1948 r. Do Wojewódzkiej Komendy Powszechnej Org. „Służba Polsce” w Rzeszowie*, k. 15.

¹⁰³ Tamże, *Protokół spisany w Jaśle w biurze Prezydium MRN. W Jaśle w dniu 11 września 1950 r. w sprawie likwidacji stowarzyszenia pod nazwą Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” i przekazania majątku likwidowanego stowarzyszenia na rzecz miasta Jasła*, k. 14.

spisywania pięcioosobowy zespół stwierdził jednoznacznie brak dobytku ruchomego, zaznaczając, że został zniszczony podczas II wojny światowej¹⁰⁴. Z kolei 4 września 1950 r. spisano inny dokument protokolarny-z oddania i przejęcia mienia likwidowanej placówki sokolnej w Radomyślu Wielkim. W porównaniu z innymi tego typu dokumentami był dokumentem bardzo lapidarnym, co prawdopodobnie wiązało się z tym, jak wcześniej zaznaczono, że tamtejszy „Sokół” pozbawiony był ruchomości. Według tego protokołu w zakresie stanu posiadania majątek nieruchomy obejmował gmach i dwie parcele, nie określono jednak w 1950 r. wartości tych ostatnich¹⁰⁵. Mienie sokole w tym konkretnym przypadku nie było w żaden sposób zadłużone. Wymiary sokołni nie były imponujące, była długa na 12 m, a szeroka na 11 m. Jej parter tworzyły cztery pomieszczenia, sklep, dwie sale, komórka, była tam też, co oczywiste, klatka schodowa. Na piętrze wyszczególniono dwa lokale o zróżnicowanej powierzchni, znowu mowa była o klatce schodowej, ta doprowadzała do ganku. Obiekt „Sokoła” w Radomyślu Wielkim po generalnym odrestaurowaniu mógł być w przyszłości wykorzystywany na różne cele społeczne¹⁰⁶.

Zajmując się sytuacją w Brzozowie należy zaznaczyć, że poważne dewastacje wojenne nie ominęły tamtejszego gmachu, wyposażenie gimnastyczne nie istniało, a szczególnie duże uszkodzenia dotyczyły zwłaszcza dachu i pomieszczenia reprezentacyjnej sali sokołni. Budynek został zniszczony podczas wojny, a tuż po niej w jego wnętrzu „zmagano się” z odnajdywanymi pociskami i minami. Zakończenie II wojny światowej oznaczało więc dla sokołów brzozowskich, ponawiających pracę, konieczność zmierzenia się z wieloma problemami i przyjęcia do wiadomości poważnego nadszarpnięcia sokołowego stanu posiadania, co mogło w przyszłości generować tylko dalsze problemy. Reaktywowanie „Sokoła” brzozowskiego w 1945 r. zmobilizowało środowisko sokole do przeprowadzenia tam, zakrojonych na szeroką skalę, prac niwelujących zniszczenia. Podjęcie decyzji o rozpoczęciu naprawy tak uszkodzonego obiektu było w związku z tym uzasadnione¹⁰⁷. Wyremontowano dach, wstawiano brakujące szyby, przeprowadzono prace adaptacyjne pod kątem uruchomienia w obiekcie kina¹⁰⁸.

„Sokół” w Brzozowie nie działał długo. Jak pisał Adam Piecuch, decyzja o likwidacji gniazda brzozowskiego została zawarta w piśmie datowanym na 7 marca 1949 r., co oznaczało jednoznacznie kres jego powojennej działalności¹⁰⁹. Odnosząc się jednak do stanu posiadania rozpatrywanej placówki, należy nadmienić, że likwidator przejmował już w znacznej mierze wyremontowany gmach „Sokoła” w Brzozowie. Niestety brak danych źródłowych pozwalających w sposób niebudzący żadnych wątpliwości stwierdzić czy został przeprowadzony remont generalny budynku, czy tylko najniezbędniejsze naprawy. Wydaje się jednak, że był to gruntowny remont i w momencie likwidacji gniazda w 1949 r. jego nieruchomość w konsekwencji tego była w dobrym stanie. Jak podaje Józef Rogowski,

---

¹⁰⁴ Tamże, sygn. 9850, *Protokół spisany dnia 7 kwietnia 1948 r. w sprawie przeprowadzenia likwidacji budynku „Sokoła” w Radomyślu Wielkim* (dalej: *Protokół...z 7 kwietnia 1948 r.*), k. 28.

¹⁰⁵ Tamże, *Protokół zdawczo-odbiorczy spisany dnia 4.IX.1950 r. w sali Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Radomyślu Wielkim z przekazania majątku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, na własność Państwa dokonanego przez oddającego Ob. Dąbrowskiego Stanisława jako Prezesa ostatniego Tow. Gim. Sokół i przejmującego Ob. Mazura Mieczysława jako likwidatora tegoż majątku*, k. 27.

¹⁰⁶ APRz, PWRNRz, sygn. 9850, *Protokół...z 7 kwietnia 1948 r.*, k. 28.

¹⁰⁷ A. Piecuch, *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Brzozowie (1893-1949)*, [w:] J. F. Adamski, J. Czajkowski, B. Jaśkiewicz, M. Rudnicka, R. Terlecki (red.): *Brzozów. Zarys monograficzny*, Brzozów 1990, s. 364.

¹⁰⁸ AMRB, nr. inw.: 22 A: Józef Rogowski, *Słowo o Brzozowie*, Brzozów 1950 (materiał niepublikowany), t. 1, mps, (dalej: J. Rogowski, *Słowo...*), s. 128.

¹⁰⁹ A. Piecuch, *Towarzystwo Gimnastyczne...*, s. 365.

mienie już wówczas posokole objęte zostało nadzorem Komisji Oświaty i Kultury Powiatowej Rady Narodowej z Janem Macielą na czele¹¹⁰.

Również gmach sokoli w Strzyżowie był mocno zniszczony. Podając za Zygmuntem Leśniakiem, tamtejsze sokolstwo, które jak inni sokoli z regionu, zainteresowane było ponowieniem działalności. Na początku wiosny 1945 r. koncentrowało też swoje działania na niezbędnych remontach obiektu i przyległej do niego posesji. M.in. zajęto się wyremontowaniem niespełniającego wówczas swojej roli dachu, oszklono okna, położono w brakujących miejscach tynki. Przylegający do sokolni teren ogrodzono, osuszono i zagospodarowano, sadząc wiele roślin ozdobnych. Również w przypadku strzyżowskiego „Sokoła” interweniował Urząd Bezpieczeństwa, skutecznie blokując dalszą działalność¹¹¹.

Nie można, rozpatrując stan posiadania „Sokoła” na terenie województwa rzeszowskiego, pominąć Radymna. Przy okazji ostatecznego anulowania działalności tamtejszego „Sokoła”, jego mieniem zajmowała się trzyosobowa komisja, która przedłożyła w tej sprawie pisemne ustalenia. Wymieniano w jej składzie Bronisława Czyża, likwidatora Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, pełniącego tę funkcję na mocy pisma Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (Prezydium WRN) w Rzeszowie z 13 lutego 1954 r. i Stanisława Standę (reprezentował Prezydium Powiatowej Rady Narodowej [Prezydium PRN] w Jarosławiu). Przyjmującym był ze strony Prezydium MRN w Radymnie jego przewodniczący, Wincenty Słota¹¹². Analiza stanu posiadania wykazała, iż towarzystwo nie posiadało żadnych ruchomości, które uległy dewastacji w czasie II wojny światowej. W obrębie majątku nieruchomego wyszczególniono sokolnik z dwiema suterrenami, położoną przy ul. gen. Stalina (na działkach oznaczonych numerami 394 i 459)¹¹³. Inne parcele, gruntowe wymienione w posokolim stanie posiadania oznaczone były numerami 947 i 948, a w czasie sporządzania protokołu do ewidencji wciągnięto też pastwisko z ogrodem (warzywnik) i jednym drzewem. Analiza powojennego zbiorczego spisu mienia sokolego na terenie województwa rzeszowskiego wykazała, iż obiekt sokoli w Radymnie był niski, posiadał tylko parter. Należy zaznaczyć, że odnotowano tam inną ilość pomieszczeń niż przedstawiał to wyżej analizowany protokół¹¹⁴.

Warte zainteresowania było też dziedzictwo posokole w Przemyślu. Biorąc pod uwagę stan na 1 kwietnia 1948 r. stwierdzono, że obiekt „Sokoła” prezentował się nieźle i równie dobrze komponował z architekturą miasta, pomimo pewnych uszkodzeń pozostałych z czasów wojny. Określono też wówczas pojemność jego sali, przeznaczonej na realizację projektów artystycznych, na przeszło 1000 miejsc (możliwe, że dotyczyło to też miejsc stojących)¹¹⁵. Starosta powiatowy przemyski w piśmie z 4 grudnia 1948 r., skierowanym do UWWS-P w Rzeszowie m. in. pisał : *Obecnie budynek jak też znajdująca się w budynku sala nie nadają się dla celów wychowania fizycznego ze względu na dokonane wewnątrz zmiany, a raczej stanowiłyby cenną wartość jako ośrodek kultury z uwagi na całkowite dostosowanie go do takich potrzeb.*

¹¹⁰ AMRB, nr. inw: 22 A.; J. Rogowski, *Słowo...*, s. 129.

¹¹¹ Z. Leśniak, *Kartki z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Strzyżowie 1896-1939*, Strzyżów 1990, s. 52.

¹¹² APRz, PWRNRz, sygn. 9851, *Protokół spisany dnia 25 marca 54 r. w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Radymnie w sprawie likwidacji Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Radymnie*, k. 48.

¹¹³ Tamże.

¹¹⁴ Tamże; Por. tamże, sygn. 9852, *Spis mienia...*, k. 15.

¹¹⁵ Tamże, sygn. 9849, *Pismo Powiatowej Rady Związków Zawodowych w Przemyślu-Rynek L.12. II p. Do Prezydium Komisji Centralnej Związków Zawodowych w Warszawie z 1.IV.1948 r.*, k. 47.

*Celom wychowania fizycznego budynek odpowiadałby dopiero po poczynieniu gruntownych zmian wewnątrz budynku, co pociągnęłoby za sobą znaczne koszty*¹¹⁶.

Sformułowanie treści dokumentu związanego z oddaniem całości majątku „Sokoła” przemyskiego poprzedziło bezpośrednie stwierdzenie 13 maja 1950 r. przez likwidatora Władysława Makara oraz Gustawa Janowskiego i dodatkowo reprezentującego PRZZ Mariana Gierulę aktualnego adresu gmachu sokolego w Przemyślu (w grę wchodziła zmiana nazw ulic) i jego obecnego wykorzystania. Podobne rutynowe czynności dotyczyły boiska sokolego. Na tym ostatnim stwierdzono gruzowisko będące pozostałością z rozbiórki bliżej nieokreślonego obiektu. W wyniku lustracji uściślono, iż sokolnia usytuowana była u styku ulic: 1 Maja 25 (wcześniej była to ul. Dworskiego 25¹¹⁷) oraz Konarskiego 9¹¹⁸, przywoływany dokument potwierdzał, że to Zarząd Miasta Przemyśla miał objąć mienie posokole. Dokonane 13 maja 1950 r. komisyjne oględziny pozwoliły stwierdzić, że dom sokoli usytuowany był narożnie, przodem do ul. 1 Maja 25 i ul. Konarskiego 9. Z kolei, z oświadczenia słownego złożonego przez M. Gierulę w czasie rozmowy z likwidatorem wynikało, iż nie było majątku ruchomego, który przepadł w czasie wojny¹¹⁹.

Przykład Dębicy, Pilzna i Ropczyc potwierdził zainteresowanie PRWFiPW sokolniami. Podczas obrad PRWFiPW w Dębicy, 15 listopada 1947 r. zadecydowano rozpocząć starania o budynki po byłych towarzystwach sokolich w trzech wymienionych ośrodkach i w związku z tym wystąpiono ze stosowanym pismem do Starostwa Powiatowego w Dębicy¹²⁰. Zaznaczyć należy, iż „Sokół” w tym ostatnim ośrodku, aktywny i posiadający w okresie poprzedzającym wybuch II wojny światowej majątek w postaci budynku (niewielkich rozmiarów w porównaniu z innymi obiektami sokolimi) i gruntu z parkiem w-po jej zakończeniu nie został reaktywowany¹²¹. Cały posokoli teren miał powierzchnię 9 180 m². Rozpoczęte 10 marca 1950 r. procedury związane z likwidacją wspomnianego gniazda pozwoliły stwierdzić brak wierzycieli i dłużników. Przy okazji wspomnianych czynności wykazano też, że parcele „Sokoła” dębickiego były I kategorii i posiadały oznaczenia 474, 598, 593/3 i na tym obszarze wzniesiona była sokolnia¹²².

¹¹⁶ Tamże, *Pismo Starosty Powiatowego przemyskiego L.:Sp.24/1/48 T-wo Gimnastyczne „Sokół” likwidacja Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział społeczno-polityczny w Rzeszowie z 4 grudnia 1948 r.*, k. 14.

¹¹⁷ Należy nadmienić, iż wprowadzono tu wiarygodny numer 25 sokolni przemyskiej przy dawnej ul. Dworskiego bazując na dokumentach notarialnych. W dokumencie bezpośrednio wytworzonym przez Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” odnotowano lokalizację obiektu przy ul. Dworskiego 27. Mowa tu o piśmie (odpis) byłego prezesa K. Janickiego w sprawie rejestracji gniazda kierowanym do UW WS-P w Rzeszowie, w którym pisał: „Lokal stowarzyszenia znajduje się we własnym budynku w Przemyślu ul. Dworskiego 27”. *APRz, PWRNRz*, sygn. 9849, *Pismo prezesa K. Janickiego (odpis) L:14/5/45 Dot.: Rejestracja, Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w/Rzeszowie przez Starostwo Powiatowe w/Przemyślu z dnia 7 grudnia 1945*, k. 34. Wówczas też dążono do odzyskania utraconego gmachu na drodze sądowej, co nastąpiło 27 lutego 1947 r., kiedy orzeczono sądownie powrót sokolni w posiadanie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

¹¹⁸ *APRz, PWRNRz*, sygn. 9849, *Protokół spisany dnia 5 czerwca 1950 r. w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Przemyślu w sprawie likwidacji Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, - i przekazania na rzecz Prezydium Miejsk. Rady Narod. całego mienia likwidowanego Stowarzyszenia Sokół*, k. 30.

¹¹⁹ Tamże, *Protokół spisany dnia 13 maja 1950 r. w biurze Powiatowego Domu Kultury w Przemyślu, /dawniej Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”/w sprawie przekazania majątku Towarzystwa Gimn. „Sokół”/ na rzecz Zarządu Miasta Przemyśla*, k. 59.

¹²⁰ Tamże, sygn. 9840, *Pismo Powiatowej Rady WF i PW Dębica do Starostwa Powiatowego-Dębica z dnia 15.XI.1947 r.*, k. 2.

¹²¹ Tamże, *Pismo Starosty Powiatowego Dębickiego L.SP.6/57/47. Przekazanie majątku po b. Stow. „Sokół” Powiatowej Radzie P.W. i W.F. w Dębicy Do Urzędu Wojewódzkiego Rzeszowskiego Wydział Społeczno Polityczny w Rzeszowie z dnia 4.XII.1947 r.*, k. 1.

¹²² Tamże, *Pismo Starosty Powiatowego Dębickiego L.SP.8/23/17 Tow. Gimn. „Sokół” – likwidacja – Do Urzędu Wojewódzkiego Rzeszowskiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie z dnia 8.XII.1948 r.* (dalej: *Pismo Starosty...z 8.XII.1948 r.*), k. 8; tamże, *Pismo Adwokata dr. Tadeusza Pendereckiego Dębica, Rynek. Do*

W zwięzłym piśmie starosty powiatowego dębickiego datowanym na 8 grudnia 1948 r, adresowanym do UWWS-P w Rzeszowie podano informacje o dobrach nieruchomości byłych gniazd pilźnieńskiego i ropczyckiego. W pierwszym przypadku w ich obrębie wskazano sokolnię i grunt, w drugim podobnie, przy czym działka była dwukrotnie większa¹²³.

Z kolei sokolnia nizańska od drugiej połowy września 1944 r. była użytkowana przez przedstawicieli PP „Film Polski” (chodzi o działalność kina „San”). Jej wnętrza (pomieszczenie ze sceną, ekran, niewielkie lokum projekcyjne) spełniały oczekiwania PP „Film Polski”, które w 1948 r. ubiegało się, tak jak w wielu innych przypadkach realności sokolich, o formalne przejęcie obiektu na urządzenie tam kina¹²⁴. W dniu 10 marca 1949 r. przekreślono możliwość dalszej działalności nizańskiego towarzystwa sokolego-zadecydowano o jego zlikwidowaniu¹²⁵.

Rozpatrując zaś sytuację „Sokoła” leżajskiego należy odnieść się do 1944 r., kiedy na nowo podjął pracę, nie na długo jednak, bowiem już w następnym roku została ona zawieszona. Biorąc pod uwagę stan na 28 lutego 1948 r., nie wykazano wówczas żadnych ruchomości i nieruchomości w posiadaniu gniazda leżajskiego. Takie dane zostały przesłane UWWS-P w Rzeszowie, w piśmie noszącym tę datę, przez Edmunda Przybylskiego, ówczasie pełniącego funkcję starosty powiatowego łańcuckiego¹²⁶.

W tym konkretnym przypadku zastanawiać może zwłaszcza brak nieruchomości w postaci budynku należącego do leżajskiego gniazda. Jednak stan stwierdzony przez starostę miał pokrycie w rzeczywistości. „Sokół” w Leżajsku bowiem, aż do wybuchu II wojny światowej nie został właścicielem Domu Narodowego (obiekt tymczasowo był własnością tamtejszego Towarzystwa Szkoły Ludowej [TSL]), z którego pomieszczeń korzystał, i który na gruncie lokalnym uznawano za sokolnię, nie bez powodu łącząc z tamtejszym środowiskiem sokolim¹²⁷. Z powodu budynku jeszcze w okresie przedwojennym między „Sokołem” a TSL istniały liczne zadrażnienia. Jak podaje J. Półciwiatek: *Nie ucichły konflikty o nieskrępowane prawo użytkowania obiektu z miejscowym kołem TSL (konflikty o salę, o sprzęty, o część dochodów z imprez towarzyskich-tanecznych organizowanych przez „Sokół” [...]). I tak już zapewne pozostało aż do wybuchu II wojny światowej, a towarzystwo „Sokół” nie skorzystało z prawa odkupu obiektu od TSL z braku pieniędzy*¹²⁸.

Podsumowując należy stwierdzić, iż sytuacja majątkowa placówek „Sokoła” na terenie województwa rzeszowskiego, w czasie, kiedy były poddawane procedurom likwidacyjnym, w poszczególnych przypadkach była niejednorodna. Część gniazd miała wierzycieli. Wiele z nich w czasie II wojny światowej zostało całkowicie pozbawione dobytku ruchomego, w niektórych zachowały się ruchomości, na przykład spora ilość sokolego specjalistycznego sprzętu sportowego ocalała w Sanoku. Nie można pominąć tego,

---

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie Wydział Społeczno-polityczny z 17 października 1950 r., k. 18.

¹²³ Tamże, *Pismo Starosty...* z 8.XII.1948 r., k. 8.

¹²⁴ *Galicja 1904-2004. Tradycje i teraźniejszość. Jubileusz 100-lecia siedziby „Sokoła” w Nisku*, Patronat honorowy Julian Ozimek Wicemarszałek Województwa Podkarpackiego, Nisko 2004, s. 16; M. Kowalik, *Nizańskie kino, [w:] 100 lat kina „Sokół” w Nisku*, Patronat honorowy Zygmunt Cholewiński Marszałek Województwa Podkarpackiego, Nisko 2009, b.p.

¹²⁵ *Galicja 1904-2004...*, s. 15.

¹²⁶ APRz, PWRNRz, sygn. 9845, *Pismo Starosty Powiatowego Łańcuckiego L:Sp.6/6/48 T-wo Gimnastyczne „Sokół”-likwidacja-Do Urzędu Wojewódzkiego Wydział Społeczno-Polityczny w Rzeszowie z dnia 28 lutego 1948 r.*, k. 13 - 14.

¹²⁷ J. Półciwiatek, *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Leżajsku (1903-1939)*, [w:] A. Nowakowski, S. Zaborniak (red.): *Szkice z dziejów kultury fizycznej. Uwarunkowania historyczne, prawne, regionalne. In memoriam Prof. Tomasz Opas*, Rzeszów 2004, s. 93.

¹²⁸ Tamże, s. 95.

że posokole ruchomości, to także przedstawiające wymierną wartość utensylia kinowe, czy na przykład instrumenty muzyczne np. fortepiany.

Majątek nieruchomy, a zwłaszcza ocalałe sokołnie, również w lepszym lub gorszym stanie (niektóre bardzo po wojnie zdewastowane, niekiedy dzięki zaangażowaniu sokołów w czasie likwidacyjnym już odrestaurowane, co w sposób oczywisty podnosiło ich wartość) były chętnie brane pod uwagę jako siedziby innych instytucji, tych posiadających rację bytu w nowej rzeczywistości politycznej. Liczbę dwudziestu pięciu miejskich obiektów „Sokoła” na terenie rozpatrywanego powojennego województwa rzeszowskiego można uznać za stosunkowo dużą. Ówczesna wartość sokołni także była różna, co było determinowane różnymi czynnikami, w tym ich wielkością (spotykano na analizowanym terenie zarówno małe, jak i okazałe, solidne, murowane gmachy). Mimo że większość sprzętów została zniszczona lub skradziona, to pozostałości majątku „Sokoła” na badanym obszarze dają obraz jego stanu posiadania i wielorakiej działalności. Trzeba zaznaczyć, że pomimo zniszczeń wojennych sam tylko jego majątek nieruchomy był ogromny. A odebrane przez ówczesną władzę piękne sokołnie, np. w Jarosławiu, Krośnie, Sanoku czy Przemyślu, to również bogactwo kulturowe. Dziedzictwo wypracowane przez wiele pokoleń oddanych działaczy, ale też i szeregowych członków tej organizacji.

BIBLIOGRAFIA

Zbiory dokumentów wykorzystane przez autorkę

1. Archiwum Muzeum Regionalnego w Brzozowie, nr inw. 22A: Józef Rogowski, *Słowo o Brzozowie*, Brzozów 1950 (materiał niepublikowany), mps
2. Archiwum Państwowe w Przemyślu - *Starostwo Powiatowe w Lubaczowie 1944 – 1950*, sygn. 67; - *Starostwo Powiatowe w Przeworsku*, sygn. 62
3. Archiwum Państwowe w Rzeszowie - *Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie*, 9844sygn.: 9840, 9842, 9843, , 9845, 9846, 9849, 9850, 9851, 9852, 9855, 9857
4. *Materiały dotyczące sokołstwa dynowskiego (okres po II wojnie światowej)*, w posiadaniu dr Anety Rejman (Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski)
5. Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich – *Akta Miasta Jarosławia*, sygn. 432

Opracowania

1. Bielec G., *Przybory i przyrządy do ćwiczeń w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” do 1914 roku*, [w:] B. Woltmann (red.): *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t.V, Prace naukowe letniej szkoły historyków kultury fizycznej, Gorzów Wielkopolski 2002.
2. *Galicja 1904-2004. Tradycje i teraźniejszość. Jubileusz 100-lecia siedziby „Sokoła” w Nisku*. Patronat honorowy Julian Ozimek, Wicemarszałek Województwa Podkarpackiego, Nisko 2004.
3. Kowalik M., *Niżańskie kino*, [w:] *100 lat Kina „Sokół” w Nisku*. Patronat honorowy Zygmunt Cholewiński, Marszałek Województwa Podkarpackiego, Nisko 2009.
4. Leśniak Z., *Kartki z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Strzyżowie 1896-1939*, Strzyżów 1999.
5. Mirkiewicz A., Krawczyk M., *Próby reaktywowania okręgu rzeszowskiego i przemyskiego Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” po II wojnie światowej* [w:] S. Zaborniak, M. Obodyński (red.): *Wkład Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w rozwój kultury fizycznej na ziemiach polskich w 120-*

- lecie powstania Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie (1886-2007)*, Rzeszów 2008.
6. Piecuch A., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Brzozowie (1893-1949)*, [w:] J. F. Adamski, J. Czajkowski, B. Jaśkiewicz, M. Rudnicka, R. Terlecki (red.): *Brzozów. Zarys monograficzny*, Brzozów 1990.
  7. Półwiartek J., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Leżajsku (1903-1939)*, [w:] A. Nowakowski, S. Zaborniak (red.): *Szkice z dziejów kultury fizycznej. Uwarunkowania historyczne, prawne, regionalne. In Memoriam Prof. Tomasz Opas*, Rzeszów 2004.